Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

1921 оной ...-hээ гарана. № 65 (18388) 1990 оной мартын 20, вторник Сэн 3 мүн.

Хубилган шэнэдхэлгын политика хадаа манай орондо тон шэнэ шэнжэтэй шатада гараха, зандаран зонхилолгын албан хойрог байгуулалтаhаа энэрхы ёhото, демократическа социалис обществодо эбэй ёhоор дамжан оролгын ори ганса арга боломжо, харгы зам болоно гэжэ hананаб.

(М. С. ГОРБАЧЕВ.)

КПСС-эй ЦЕНТРАЛЬНА КОМИТЕДЭЙ ПЛЕНУМ ДЭЭРЭ

Политическэ оршомhоо партиие гаргаха, үндэhэ hуури боложо үгэдэг манай hургаалые — марксизм-ленинизмые мартаха уряанууд зарим коммунистнуудай дунда сэхэ хэлэгдэдэг болоо. Энэ талаар КПСС-эй ЦК-гай секретариадай, мүн КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой эдэбхитэй хүдэлмэри ябуулдаггүй байhаниинь халагламаар.

Засаг буляажа абаа гэжэ мүнөөдэр КПСС-ые сэхэ зэмэлдэг болоо гэжэ үгэ хэлэгшэ мэдүүлбэ. Тиимэ бэшэ. Онсо эрхэтэй, булюу байдалтай байха, өөрынгөө онсо байдалые СССР-эй Конституци соо баталха гэжэ КПСС оролдоногүй гээд партиин съездэ КПСС-эй ЦК-гай hаяхан баталан абаhан Платформо соо сэхэ бэшэгдэнхэй. Теэд энэнь политическэ оршомhоо КПСС зайсаха, орон доторхи байдалай түлөө, өөрынгөө эхилhэн хубилган шэнэдхэлгын түлөө харюусалгые орхихо ёhотой гэhэн удхатай бэшэ.

Хубилган шэнэдхэлгын түрүү хүсэнүүдые эмхидхэн нэгэдүүлхэ, харюусалгые өөр дээрээ даажа абаха, политическэ манлайн үүргые дүүргэхэ аргатай политическэ хүсэнэй орон дотор ойрын сагта бии болохонь хэсүү. Хубилган шэнэдхэлгые хүтэлбэрилхэ хэрэгhээ партиие зайсуулха, КПСС-ые шэнэдхэнгүйгөөр, обществын орео түбэгтэй асуудалнуудые шиидхэхэ hэдэлгэнүүд орон доторхи байдалые бүри муу болгохо, хубилган шэнэдхэлгэдэ hаад тодхор татаха гэжэ бидэ этигэнэбди. Тиин Киргизэй республикын диилэнхи олонхи коммунистнууд, партийнабэшэ хүнүүд энэ хараа бодолые хубаалдадаг.

Съездын эхилтэр партида тоосоото-hунгалтын кампани үнгэргэхэ талаар дурадхалнуудые дэмжэхэ зуураа, съездын делегадуудые сэхэ, нюуса али нэгэнэйнь шэлэгдэхэ гуримаар hунгаха хэрэгтэй гэжэ республикын коммунистнуудай олонхинь hанамжаяа хэлээ hэн гэжэ Киргизэй ССР-эй правительствын толгойлогшо тэмдэглэбэ. Игэжэ хандабал, партиин жиирэй гэшүүдтэ дүтэ ба ойлгосотой хараа бодолтой коммунистнууд съездэ hунгагдаха байна.

СССР-эй Конституциин 6-дахи статья тушаа унжагайрhан үгэ буляалдаан тушаа хэлэхэ болоо hаа, орон дотор тохёолдоhон политическэ ба социально-экономическа байдалай ушар шалтагаание олон хүнүүд ойлгоногүй ха гэhэн бодол түрүүлнэ гэжэ Казахстанай Компартиин Джамбульска обкомой нэгэдэхи секретарь **С. М. Байжанов** ажаглаба. Общество дотор партиин хүтэлбэрилхы үүргые Конституцяар баталхада, статус-кводо ямар нэгэн горитой хубилалта хээгүй, тэрээндэ нэрэ хүндэ нэмээгүй гэжэ хэндэшье нюуса бэшэ. Партиин XXVIII съездэ КПСС-эй ЦК-гай Платформын проект соошье энээн тухай хэлэгдэнхэй.

Үнэхөөрөөшье, 6-дахи статья бии болоhоор 12 жэлhээ үлүүтэйхэн болоо, харин Совет засаг 72 жэл оршон байна. Тиин бүхы эдэ жэлнүүдтэ Коммунис парти обществын хүтэлбэрилхы ба шэглүүлхы хүсэн байгаа. 1977 ондо Конституцида бии болоhон шэнэ статьяда олонхи хүнүүд, тэрэ тоодо эндэ hууhан хүнүүдшье анхаралаа хандуулаагүй байха гэжэ бодоноб. Юуб гэбэл, партийна органууд, тэдэнэй хүтэлбэрилэгшэд хүтэлбэриин жолоое үни хада гартаа абанхай байгаа бшуу. Тиимэhээ хэрэг ушар 6-дахи статьяда бэшэ. Ушарынь гэбэл, совет обществые үзэл сурталай-политическэ талаар хүтэлбэрилхэ ябадалhаа КПСС-ые зайсуулха гэжэ оппозиционно хүсэнүүд оролдоно.

Бидэ, мүнөө үеын коммунистнууд, тиигүүлхэ эрхэгүйбди, иимэ алдуу хээ hаамнай, түүхэ маниие хүлисэхэгүй гэжэ hананаб. Мүнөөнэй байдалда КПСС хадаа түрүү хүсэнүүдые хайшаншьеб гэжэ нэгэдүүлхэ, экономическа байдалые тогтонижоруулха, орон доторхи хүшэр хүндэ байдалые hайжаруулха талаар хүдэлмэри залан хүтэлбэрилхэ аргатай нэгэл хүсэн болоно. Тэрэниие үндэhөөрнь шэнэдхэхэ ёhотой ааб даа.

Тиимэhээ мүнөө үедэ 6-дахи статьягай хуби заяан бидэниие hанаата болгохо ёhогүй. Парти дотор демократи нэбтэрүүлгые хайшан гэжэ түргэдхэхэб, ороной хүн зоной бүхы социальна бүлэгүүдэй үндэhэн аша туhые юрэ соносхонгүй, бодото дээрээ тэдэнэй аша туhые элирхэйлдэг байhанаа өөрынгөө эдэбхитэй ажал ябуулгаар батадхаха ябадалые туйлаха тухайл бодохо зэргэтэйбди.

Партиин манай обкомой бюрогой гэшүүд, партийна эдэбхитэд hүүлэй үедэ коммунистнууд болон партийнабэшэ хүнүүдтэй оло дахин уулзаhан байха юм. Мүнөөнэй орёо түбэгтэй байдалда олонхи хүнүүд партиин зохёохы хүсэндэ этигэнэ гэжэ бидэ үшөө дахин үнэншөөбди. Гүрэнэй аппарат үндэhэ баримтагүйгөөр үргэдхэгдэнэ гэжэ уулзалганууд дээрэ коммунистнууд болон партийнабэшэ хүнүүд хэлэдэг гэжэ үгэ хэлэгшэ тэмдэглэбэ. Түбэй зургаанууд албан хойрогоор хүдэлнэ, муугаар шэнэдхэгдэнэ гээд хүнүүд нютагай партийна зургаануудые үсөөн бэшэ гэмнэдэг. Олохон министерствэнүүд абяагүйхэнөөр штадуудаа олошоруулна, гол хэрэгсэл түхеэрэлгэнүүдэй бүхы фонднуудые, материалнуудые гартаа барина, продукци хубаарилна, предприятинууд болон хүн зоной хэрэглэмжэнүүдые хэрэгсээнэгүй гэжэ ажаглагдаа. Предприятинуудые ажахын тоосоондо оруулха ябадалые элдэб янзын нормативуудаар тэдэнэр буруу hүргэнэ. Эдэ бүгэдые ажалша коллективүүдтэ тайлбарилха гээшэ хүшэр гэжэ обкомой нэгэдэхи секретарь хэлэбэ. Тиимэhээ захиран зандарха гурим регионуудай онсо илгаануудые хараада абаха, тэдэниие комплексноор хүгжөөхэ асуудалнуудые шиидхэхэ дурагүй түбэй зургаануудай баалан хашаха ябадалые түргөөр болюулха хэрэгтэй. Энээнэй тулада засагые Соведүүдтэ сүм дамжуулгые хангаха шухала. Энэмнай Ленинэй хэлэhэнэй ёhоор, «засагай хүсөөр бэшэ, харин нэрэ хүндын, эршэмтэй ажалай хүсөөр, ехэ дүй дүршэлэй, олон янзын ехэ бэлиг шадабариин хүсөөр» олониитэдэ партиин үзүүлхэ нүлөөгэй эрхэ нүхэсэл баhал болоно.

Партинууд тухай хуули баталан абаха тухай Пленум дээрэ хэлэгдэhэн дурадхалые үгэ хэлэгшэ дэмжэбэ.

Партинууд тухай Хуули баталан абаха тухай Ю. А. Прокофьевой дурадхалые СССР-эй дотоодын хэрэгүүдэй министр **В. В. Бакатин** дэмжэбэ. «СССР-эй эрхэтэд ниитын эмхинүүдтэ нэгэдхэ эрхэтэй» гэжэ бэшэгдэhэн 51-дэхи статьяда хубилалтануудые оруулха тухай дурадхал тэрэ мүн лэ оруулhан байгаа. Тэрээндэ игэжэ нэмэхэ шухала: «Ниитын ба ниитын политическэ эмхинүүдтэ нэгэдхэ эрхэтэй». Тиигэбэл энэ асуудал шиидхэгдэхэ байна гэжэ министр хэлээ.

КПСС-эй Тульска обкомой нэгэдэхи секретарь **Ю. И. Литвинцевтэ** үгэ үгтэбэ. Урдахи Пленум дээрэ өөhэдынгөө программна Платформо соо энээниие найруулжа, партиин гүрэн түрын засагай зонхилогоhоо арсаа hэмди гэжэ тэрэ хэлээ. Тиин мүнөөдэр СССР-эй Конституциин зургаадахи статьягай хуби заяан тухай асуудалые зүбшэн хэлсэлгэдэ табиhан байнабди. Политическэ байгуулалтада партиин хүтэлбэрилхы үүргые Конституциhаа гаргаха тухай асуудалые бүри мүhэн дэмжэнэб. Энээгээр бидэ партийно-гүрэнэй байгуулалтада хубилган шэнэдхэлгын бодото арга боломжо олгохобди.

Шэнэ хараа бодолнуудые гүнзэгыгөөр бодожо үзэхөө саг бага байгаа. Гэбэшье зарим юумэн миний hанаа зобооно гэжэ үгэ хэлэгшэ хөөрэгөө үргэлжэлүүлбэ. Миний hанахада, мүнөөдэр бидэнэй найруулжа байhан зургаадахи статья юрэнхыдөө ерээдүй тээшэ шэглүүлэгдэнхэй. Магад СССР-эй Конституцида энэнь зүйтэйшье байжа болохо. Хэзээ нэгэтэ олон политическэ партинууд бии болохо. Зүгөөр мүнөө Коммунис парти хадаа хүсэндөө байна, тэрэ обществые нэгэдүүлhэн политическэ хүсэн мүн. Хэрбээ хүтэлбэрилхы үүргыень болюулаашье hаамнай, тэрэ ударидахы парти болоно. Бусад партинууд гү, али хүдэлөөнүүд КПСС шэнги байдалда байха гү, али үгы гү — энэ асуудал үшөө шиидхэгдээгүй байhаар. Мүнөө бидэ манай общество дотор КПСС-эй hуурие наринаар тодорхойлхо ёhотойбди. КПСС политика зохёоно, арад зоной тэрэниие мэдэрхыень туйлана. Миний hанахада, общество дотор бидэнэй хаража байhан бүхы бусад ниитын эмхинүүдhээ, олоной хабаадалгатай хүдэлөөнүүдhээ шалгарна бшуу.

Эгээл тиимэhээ мүнөөнэй общество дотор манай Конституцида, манай байгуулалтада Коммунис парти хадаа, үшөө дахин дабтаха байнаб, өөрынгөө политика зохёохо политическэ хүтэлбэрилхы хүсэн болохо ёhотой. Гүрэнэй, ниитын зургаануудта, мүн нютагай Соведүүдтэ hунгагдаhан коммунистнуудаараа дамжуулан, тэрэ гүрэнэй политика бэелүүлхэ ёhотой. Үгы гэбэл, тэрэ политическэ хүтэлбэрилхы парти байhан удха шанараа алдахал.

Хэрбээ тиигээд байбал, иимээр найруулагдаhан энэ статьяе бидэ, нэн түрүүн коммунистнууд, ойлгохо байнабди. Партиин байдалда боложо байhан хубилалтануудые бүри тодоор ойлгохо байнабди гэжэ үгэ хэлэгшэ мэдүүлээ.

Хоёрдохинь. Мүнөө бии байhан ниитын байгуулалтые хүсөөрөө унагааха зорилготой партинуудые, эмхинүүдые, хүдэлөөнүүдые байгуулжа, тэдэнэй ажал ябуулгые эмхидхэжэ болохогүй гэжэ долоодохи статья соо хэлэгдэнэ. «Хүсөөрөө» гэhэн үгэ эндэ таарахагүй ха гэжэ hанагдана. Хүсөөрөө унагааха гээшэ тодорхой ябуулга болоно ха юм даа. Эндэ бүхы юумэн эли. Энэмнай онсо байдал болоно бшуу. Тэрэ зохихо хэмжээнүүдые абаха эрилтэ табина. Хэрбээ ямар нэгэн партиин, ямар нэгэн эмхиин идхалга хэhэнэй, этигүүлhэнэй, ниитын hанал бодолые хубилгаhанай ашаар манай байгуулалта хубилгахые оролдоо гээшэ hаань, юундэ энээнтэй эбсэхэ ёhотойбибди? Ушарынь юуб гэбэл, тэрэ конституционно байгуулалта хубилгахые хараада абана бшуу. Юрэдөөл, совет конституционно байгуулалтые хубилгаха зорилготой тиимэ партинууд байха ёhогүй.

СССР-эй юстициин министр **В. Ф. Яковлев** трибунада гараба. Үгэ хэлэгшын hанамжын ёhоор, СССР-эй хүсэндөө байhан Конституци дотор найруулагдаhаар, зургаадахи, долоодохи статьянууд үлөөгдэхэ ёhогүй. Гэбэшье тэрэниие юугээршье hэлгүүлэнгүй, эдэ статьянууд соохоо текстнүүдые абажа хаяжа болохогүй. Юрэдөөл, мүнөөнэй бодото байдалые хараада абаха хэрэгтэй. Конституциhаа эдэ статьянуудые гаргалга ямар удхатай байхаб гэхэдэ, нэгэдэхеэр, бидэ манай политическэ байгуулалтада ниитын эмхинүүдэй, тэрэ тоодо партинуудай hуурие тодорхойлхогүй, хоёрдохёор, энэ талаар бүтэмжэтэй hайн ямаршье хараа бодол зохёонгүй, олониитэдэ мэдээсэлнүүдые тараадаг хэрэгсэлнүүдтэ гараhан шүүмжэлэлдэ юрэ булигдаhан ушартай болохо байнабди. Эдэ статьянуудые шэнээр найруулхые дурадхагдаа. Мүнөө тэдэниие зүбшэн хэлсэжэ, эгээл таарамжатай зүйлнүүдые зохёохо байнабди.

Нэгэдэхеэр, Советскэ Союзай эрхэтэдэй ниитын ба ниитын-политическэ элдэб эмхинүүдтэ нэгэдхэ эрхэтэй байhан тухай дүримүүд Конституци дотор батадхагдаха ёhотой. Ниитын-политическэ гэhэн ойлгомжо юрэнхыдөө партинуудта, мүн бусад эмхинүүдтэ, тэрэ тоодо залуушуулай, ниитын-политическэ шэглэлтэй эмхинүүд хараада абтадаг гээшэ. Хоёрдохёор, ниитын ба ниитын политическэ бүхы эмхинүүдэй ажал ябуулга Конституцяар хараалагдаhан байха, общество дотор хүсэндөө байhан хуулинуудтай зохилдохо ёhотой гэhэн дүримүүд Конституци дотор заабол байха зэргэтэй. Конституци дотор батадхагдаhан энэ үнэтэ шухаг дүрим хуули ёhото гүрэнэй үзэл бодолдо бүрин хүсэдөөр зохилдоно, тэрэниие Конституциhаа гаргажа гү, али огто алдажа болохогүй.

Зохихо ниитын эмхинүүдые бүридхэлдэ абалгада юридическэ аргаар, хууляар hаад тойбо ушаруулха ябадал Конституци дотор заабол тодорхойлогдохо ёhотой. Ажал ябуулгын хүсэ хэрэглэлгын онол аргануудые баримталдаг эмхинүүд хоригдохо ёhотой. Али бүхы юумэндэ эсэргүүгээр шэглүүлэгдэhэн хүсэ хэрэглэлгэ таарамжагүй, Конституци болон хуулида, тэрэ тоодо уголовно хуулида зүрюу харша байна. «Хүсэ хэрэглэлгын» гэhэн үгүүлэл эндэ заабол байха ёhотой. Үгы гэбэл, мэхэтэй юридическэ найруулгануудаар манай өөhэдын hанал бодолдо таарахагүй үзэл сурталнуудые баримталдаг ниитын эмхинүүдэй бии байhые hэжэглэлдэ оруулхабди. Мүнөөнэй байдалда эндэ тон болгоомжотой байха хэрэгтэй.

Статьянууд соохоо кооперативуудые гаргаха гэhэн дурадхал үгэ хэлэгшэ оруулба. Юундэб гэхэдэ, эдэмнай ниитын, ниитын-политическэ бэшэ, харин эд бараа үйлэдбэрилдэг, хүн зоной hуудал байдалые хангадаг ажахын эмхинүүд болоно бшуу. Кооперативууд Конституци соо зургаадахи статья дотор бэшэ, харин зөөри тухай хэлэгдэhэн газарта тэмдэглэгдэхэ ёhотой.

Бусад ниитын-политическэ эмхинүүдтэй сасуулбал, КПСС-ые онсо байдалда табижа болохогүй гэжэ В. Ф. Яковлев үгынгөө түгэсхэлдэ тэмдэглээ. Коммунис партиин үүргэ Конституци дотор бэшэгдэhэн юумээр бэшэ, харин арад зоной аша туhые партиин ямараар сахидагаарнь тодорхойлогдодог байгаа, тодорхойлогдоно, саашадаашье тодорхойлогдохо. Хэрбээ тэрэнэй хүдэлмэришэн ангиин, таряашадай, ажалша интеллигенциин бодото, үндэhэн аша туhые элирхэйлhэн арадай парти болоо гээшэ hаань, тэрэ ниитын-политическэ эмхинүүдэй дунда өөрынгөө онсо байдалые хэтэдээ үлөөжэ, тэрээнтэй адли юумэн байхагүйл. Зүгөөр энээниие Конституциин туhаламжаар бэелүүлжэ болохогүй.

ВЦСПС-эй секретарь **В. М. Мишкиндэ** үгэ үгтэбэ. Маанадта тиимэшье хүндэтэйгөөр хандадаггүй байhыень КПСС-эй Центральна Комитедэй гэшүүн hэн туладаа мэдүүлхэ байнаб гэжэ тэрэ үгэеэ эхилбэ. Юундэб гэхэдэ, мүнөөдэр энэ трибунада гаража, хоёрдохи заседани болотор 10—15 минута соо бидэнэй абаhан документ тушаа hанамжануудаа хэлэхые хүсэнэб.

Миний hанамжын ёhоор, документын удха тушаа хэлэхэ болоо hаа, «Партинууд ба ниитын-политическэ, профсоюзай, залуушуулай бусад эмхинүүд болон ниитын ондоо эмхинүүд» гэhэн найруулгые юрэнхы дээрэнь дэмжэнэб. Манай бодото байдалда партинууд бии болоод байна ха юм даа. Өөрыгөө парти гэжэ шангаар мэдүүлhэн «демократическа союз», жэшээнь, Литвада «Саюдис» гэхэ мэтые эндэ хараада абанабди. Энэ хадаа бүхы эрхэ ба уялгануудтай ёhотойл политическэ парти болоно. hүүлшын hунгалтын үедэ тэрэ энээниие харуулаа.

Саашадаа үгэ хэлэгшэ тэрэнэй зүрхэ сэдьхэлые хүдэлгэжэ байhан КПСС-эй асуудалнуудта тогтожо хэлэбэ. Миний hанахада, парти хүшэр хүндэ ерээдүйтэй байдалда хүрэжэ ерээд байна. Ниитын эрдэмэй академиин социологуудай тэмдэглэhэнэй ёhоор, манай общество дотор КПСС-эй түрүү үүргэдэ этигэгшэдэй хубита түрүүшынхеэ бага болоод байна. Энэнь партида этигэл найдалай буураhые харуулна. Энээниие болюулжа шадаха гээшэ гүбди — олониитын дунда партиин нэрэ хүндын бууража байhан ушар юрын асуудал бэшэ. Энэ хадаа КПСС-эй ажамидаралай ба үхэлэй асуудал мүн. Магад, бүхы совет обществын... Тэрэниие шиидхэлгэ гол түлэб хоёр эрхэ нүхэсэлhөө дулдыдаха байна.

Нэгэдэхеэр, партиин программна документнүүд, Платформо тухай, Устав тухай, обществын демократическа хүгжэлтын шэнжэдэ зохилдохо гээшэ гү, али арад зоной аша туhые ямараар харуулха, залуушуулда таарамжатай байха тухай эндэ хэлэгдэнэ. Хоёрдохёор, олониитын ухаан бодолдо партиие hүлдэлэн харуулха ёhотой политическэ хүтэлбэрилэгшэдэй хүн зоной дура ямараар татаhанhаа дулдыдаха юм.

Манай хүтэлбэрилэгшэдэй үгэнүүд соогоо улам эршэмтэйгээр буруушаахадань, Политбюродо арсалдаа хёмороотой юм ха гэhэн хөөрэлдөөнүүд, зэрэб үгэнүүд улам эршэмтэйгээр соностодог байна. Уран зохёолшо А. Приставкинтай хэhэн хөөрэлдөөе В. М. Мишин жэшээ болгон харуулба: «КПСС хубилган шэнэдхэлгые эхилээгүй. Нэгэл хүн — Горбачёв тэрэниие эхилээ. Партиин буруушаажа байгаашье hаань, эхилээ, буруушаажа байгаашье hаань, үргэлжэлүүлhээр зандаа. Үнгэржэ ерэхэдээ, КПСС-эй тэрээндэ гол hаад тойбо ушаруулжа байhыень хубилган шэнэдхэлгын бүхы табан жэл харуулаа». Иимэрхүү хараа бодолтой бидэ бултадаа нэгэнтэ бэшэ ушарhан байхабди гэжэ hанагдана. Февраль hарада Москвада болоhон хоёр митингые абажа харая. Энэ ушарые обёороогүй юм шэнгеэр хандажашье болохо юм ааб даа. Миний hанахада, энэнь Михаил Сергеевич Горбачёвто өөртэнь тиимэшье аятай зохид бэшэ байна. Энэ талаар ехэ hэргылэмжэнүүдые хараха, иимэрхүү hанамжануудые тараахын тула бодото үндэhэ hууринуудые мэдэрхэ гээшэ партида ашатай туhатай гэжэ тоолоноб.

Жэшээнь, Егор Кузьмич Лигачёвой олоной урда ходо ходо үгэ хэлэхэдэнь, тэрэнэй нэрэ «партиин хуушанай ёhо баримталhан хүсэнүүд», «баруунай хэлбэрил», «демократическа хубилалтануудые буруушаагшад» гэhэн ойлгомжонуудтай холбогдодог гээшэ. Үнэн сэхэ зантай Е. К. Лигачевой алдар габьяа бии юм ааб даа гэжэ ВЦСПС-эй секретарь хэлэхэ зуураа, политическэ хүтэлбэрилэгшын образ гэнтэ байгуулагдадаг, хубилдаггүй, харин хүнэй хүсэл эрмэлзэлhээ, hанал бодолhоо дулдыдадаггүй элдэб янзын ушар баримтануудай нүлөөн доро байгуулагдадаг гээшэ. Политик Лигачёвой образ үсэгэлдэр лэ хада байгуулагдашоогүй ха юм даа. Үнэн сэхэ ябадал, шууд сэхэ байлга, үсэд нэтэрүү ябадал, этигэл найдал гэхэ мэтэ шэнжэ шанарнууд тэрээндэ хэбаатай гээшэ. Үшөө hаял хада иимэ шэнжэ, шанарнууд бодото партиецай тон ехэ нэрэ хүндэ гэжэ тоологдодог hэн. hаймhаралга, билдагуушалга ба ноёд hайдай урда доро унаха ябадалые үргэнөөр дэлгэрүүлhэн хүгжэлтэгүйгөөр зогсошоhон үе сагhаа партиие гаргаха арга олгохо байна.

Теэд мүнөө үе саг хубилжа байнхай. Партиин хүтэлбэрилэгшэдэй урда ажабайдал шэнэ эрилтэнүүдые табина: эгээл олон тоото зүрюу hанамжануудые баталан абаха, шэнжэлхэ, шэлэhэн хараа бодолнуудhаа хадуурангүй, эгээл таарамжатай, зүб зам бэдэрхэ, залан сэхэ байха, ушар ёhо ойлгохо гэхэ мэтэ шэнжэ шанарнууд тон шухала удха шанартай. Партиин талаар, КПСС-эй Центральна Комитедэй талаар нүхэр ёhонойнгоо эрхые хэрэглэжэ, орон доторхи бүхы ушар баримтануудые, орон доторхи, парти доторхи политическэ байдалые үшөө дахин наринаар шүүжэ үзөөд, hайн дураараа тушаалhаа буужа, ондоо хүдэлмэридэ орохо гү, али хүндэтэ амаралтада гараха дурадхалтайгаар үгэ хэлэгшэ Е. К. Лигачевто хандаба. Тушаалhаа бууха гээшэ уршагта ябадал, урагшагүйдэлгэ бэшэ гээшэ гэжэ тэрэ үгэеэ дүүргэбэ. Энэ хадаа хэрэгээ бүтээhэн, үүргээ дүүргэhэн хүнэй зүрхэ сэдьхэлэйнгээ зоригоор хэхэ ябадал гээшэ.

СССР-hээ Польшын Республикада байдаг Онсо ба Бүрин эрхэтэ элшэн сайд **Б. И. Бровикоз** трибунада гараба. Партиин хуби заяагаар hанаагаа зобожо байhан дээрэhээ энэ хөөрэлдөөндэ хабаадахые шиидэбэб гэжэ тэрэ тэмдэглээ. КПСС-эй XXVII съезд дүрбэн жэлэй урда тээ болоо hэн. Тэрэ үнгэрhэн сагые хатуу шангаар, шүүмжэлхы ёhоор бодожо үзэхые баадхаhан, түүхэтэ, шухала зорилгонуудые, найдал түрүүлмэ, бэелүүлэгдэмэ зорилгонуудые хараалаа hэн. Тиихэдэ хараалагдаhан юумэ, мүнөө бодото дээрээ бэелүүлэгдэжэ байhан юумэ хаража үзээбди гэжэ үгэ хэлэгшэ саашадаа мэдүүлбэ. Съездын хараалhан замhаа хадуураад байhанаа, тиихэдэ түсэбүүд соогоо табиhан үрэ дүнгүүдые бэелүүлжэ шадаагүй байhанаа ойлгохо ёhотойбди. Социально-экономическа хүгжэлтые хурдадхахын орондо улам удааруулжа байнабди. Ажалша хүнүүдэй hуудал байдалые hайжаруулхын орондо бүри муудхаажа байнабди. Гүрэнэй ба ажахын захиргаанай байгуулалтые үндэhөөрнь хубилгаха хэрэгнай мүртэйгөөр бэелүүлэгдэнэгүй. Эсэсэй эсэстэ партиие бэхижүүлхын орондо тэрэнэй нэрэ хүндые бууруулха, эб эеынь таhалха хараа шугам бэелүүлэгдэнэ. Элдэб хүсэнүүдээр: оппозиционно ба парти доторой хүсэнүүдээр энэ бэелүүлэгдэнэ.

Эдэ бүгэдые ямараар ойлголтой гээшэб? Съезд сэгнэлтэнүүдээрээ, захяа заабаринуудаараа алдуу гаргаа гү, али ЦК, бидэ бултадаа эдэ бүгэдые hайнаар бэелүүлжэ шадаагүй гээшэ гүбди? Хэды хангалтагүй байгаашье hаань, хоёрдохиинь мэдэрхэ хэрэгтэй. ЦК, нэн түрүүн тэрэнэй Политбюро болон секретариат съездын баталан абаhан хараа шугамые эмхидхэлэй ба политическэ хүдэлмэреэр батадхажа шадаагүй. Энэ хадаа XXVII съездhээ хойшо партиин нэрэ хүндын бууралгын ушар шалтагаануудай нэгэниинь болоно гээд тоолоноб гэжэ элшэн сайд мэдүүлбэ.

Парти шүүмжэлэгдэхэ ёhоорол шүүмжэлэгдэнэ, партийна аппарадай зарим хубинь, партиин хараа шугамые буруу hүргэhэн гү, али ондоо шэнжэтэй болгожо, алдуу гаргаhан олохон коммунистнуудай шүүмжэлэгдэхэ ёhоорол шүүмжэлэгдэжэ байhаниинь арсашагүй. Хэрбээ үнэн сэхэ хүнүүдhээ шүүмжэлэлэй хэгдэhые, хэрбээ Ленинэй үгөөр далдалагдажа, элдэб янзын, хоёр нюуртай политическэ ажал ябуулагшадhаа шүүмжэлэлэй хэгдэhые илгаруулха шухала. Дээдэ шатада хэнэйшье — Генеральна секретариинь, тэрэнэй дүтын соратнигуудайшье — партиин нэрэ хүндые, алдар солые хамгаалхын тула мүртэй хэмжээнүүдые абаагүй байhаниинь гомдолтой. Юундэб гэхэдэ, энэ тэдэнэртэ тааралдана юм гү, али, юундэб гэхэдэ, эдэнэр өөhэдөө «шүүмжэлэгшэдэй» зүгhөө шүүмжэлэлдэ хүртэхые айна юм гү?

Энэнь гансал парти дотор бэшэ, харин общество дотор бүхы юумэ буруу hүргэнэ гэжэ үгэ хэлэгшэ тоолоно. Ямар юумэнэй боложо байhые хүнүүд ойлгоногүй гэжэ тэрэ саашадаа хэлээ. Түүхынгээ юhэдэхи арбан жэлэй дүүрэжэ байхада, 19 миллион шахуу хүниие нэгэдүүлдэг КПСС айхабтар ехэ аюулай урда хүрэжэ ерээд байна. Тэрэниие политическэ ажабайдалhаа газаашань түлхижэ гаргахые hэдэнэ, хүтэлбэрилхы партиhаа тэрэниие үгэ буляалдаата хөөрэлдөөнэй клуб болгохые, hайн hаа, парламентска наадаанай зүйл болгохые хүсэнэ. Энээниие бэелүүлбэл, манай орондо айхабтар ехэ уршаг аюултай байха бшуу. Ушарынь юуб гэбэл, социализмын үндэhэ hууриин хэлбэришэгүй байлгые лаб хангаха аргатай ондоо тиимэ хүсэн манайда үгыл. Манай хүтэлбэрилэгшэд обществын ударидаха хүсэн болохо партида «хэрээhэ табихые», усадхагдажа байhан Политбюрогой уялгануудые Президентдэ дамжуулхые яарана гэhэн hанал бодол түрэнэ гэжэ үгэ хэлэгшэ саашадаа мэдүүлбэ. Президентын засаг эдэ бүхы бэрхэшээл түбэгүүдhээ манай орониие гаргажа, аршалан абарха гэhэн hанал бодолдо hэжэглэнэб гэжэ тэрэ хэлээ. Иимэ шухала хэрэгээр арад зонтой зүбшэн хэлсэхэ хэрэгтэй. Энээнэй тула референдум үнгэргэбэл, таарамжатай байна гэжэ тэрэ тэмдэглээ.

Ямар бэ даа хахад-хухад хэмжээнүүдые абахадаа, тохёолдоhон байдалhаа гаража шадахагүйбди гэжэ hананаб. Шууд сэхэ хэмжээнүүдые абаха хэрэгтэй. Партиин нэрэ хүндые дээшэлүүлхын тула, партиие үргэхын тула, бата бэхи партитайгаар съездые угтахын тула съезд болотор үлэhэн сагые хэрэглэхэ шухала гэжэ үгэ хэлэгшэ мэдүүлбэ.

Конституциин 6-дахи статьяе хубилгаха хэрэгтэй байhан ушар хэндэшье hэжэг түрүүлнэгүй ёhотой гэжэ Литвагай Компартиин (КПСС-эй платформо баримталдаг) саг зуурын Центральна Комитедэй хоёрдохи секретарь **В. Н. Швед** тэмдэглэбэ. Энэмнай үнинэй шиидхэхээр болонхой. Нэрээшье общество дотор партиин үүргэ ба нэрэ хүндэ хүнүүдэй этигэл найдабаряар тодорхойлогдодог гээшэ. Тиигэбэшье энэмнай имагтал мүнөө партийна билет абажа ябаhан олонхи хүнүүдэй гансал биледээрээ бэшэ, харин үзэл бодолоороо коммунистнууд байhан ушартал зүб байха болоно.

Партийна биледтэй хүнүүдэй тус статья болюулhанай hүүлээр тэрэл дороо энэ үзэл бодолоо мартажа, тад ондоо юумэ идхадаг болоhон ушарнуудтай бидэнэй мүнөө ушардаг болоhомнай халагламаар. Иимэ оршон байдалда КПСС бодото дээрээ баруунай талада туhаламжагүй, хамгаалалгагүй үлөөд байна ха юм. Харин КПСС манай бүхы байгуулалтын политическэ ба үзэл сурталай гол хүсэн байhан зандаа. Энэ үнэн зүб юумые дабтаhанай хэрэггүйшье ха, тиигэбэшье дабтаашье hаа, үлүү болохогүй гэжэ hананаб. Тудалдажа байгаа үйлэ хэрэгүүдэй урда хуули ёhоной талаар коммунистнуудай арга шадал багатай байхада, бүхыдэ общество доторхи үйлэ хэрэгүүд олон ушарта нилээд түгшүүрилтэй болоно гээшэ.

Политическэ парти болохо «Саюдис» Литвада хүтэлбэрилхэ өөрынгөө эрхые харуулаа гэжэ мүнөө хэлэгдэhэн байна. Тиимэ, үнэн дээрээ республикын Верховно Соведые hунгалгын дүнгүүд Литвагай Компарти (КПСС-эй платформо баримталдаг) оройдоол дүрбэн hуури абаа гэжэ харуулба. Тиихэдэ городой ород хэлэтэй хүн зоной түлөөлэгшэд парламентда оройдоошье hунгагдаагүй. Юуб гэхэдэ, КПСС-эй гү, али Литвагай хубилгагдаhан Компартиин нэрэ хүндэhөө болоогүй, харин республика дотор ондоо хэлэтэй хүнүүд бүхы юумэнhээ холодуулагдаhан байна гэжэ үгэ хэлэгшэ тэмдэглээ.

«Саюдис» ехэ юумэ хээ. Тэрэ литва арадай урда уг зорилго табяа, тиигэжэ үндэhэн яhатаниинь бултадаа дуугаа үгөө. Бусад тухай иигэжэ хэлэхэ аргагүй. Литовецуудые ородуудта зүришүүлхые би хүсэнэгүйб. Мүнөөдэрэй шухала асуудал гэхэдэ, Литвада ажаhуугшадай зарим хубинь саашанхи хараагаа алдаа, ерээдүйдөө найданагүй, тиигэжэ дуугаа үгөөгүй байна. Харин саашанхи бэеэ даанги байдалаа обёорhон хүнүүд дуугаа үгэхээ ошоо ха юм.. Бидэ, коммунистнууд, энэ саашанхи байдалаа үшөөл ойлгоногүйбди, хүнүүдтэ идхажа шаданагүйбди.

Тиигэбэшье иимэ оршон байдалда манай оппонентнүүдэй хэрэгүүд, тэдэнэй hанаhаар, тиимэшье hайн бэшэ гэжэ үгэ хэлэгшэ тобшолбо. Мартын 7—8-да үнгэрhэн hунгалтын дүнгүүдые гүйсэд би мэдэнэгүйб, тиигэбэшье Литвагай ССР-эй 141 депутадhаа нэгэдэхи, хоёрдохи шатануудта 116 депутадынь республикын бүхы hунгагшадай 36,7 процент дуу абаhан байна. «Саюдисай» тала баримталагшад — 116-hаа 89 депутадынь бүхы hунгагшадай 28,3 процент дуу абаhан байна бшуу. Мүнөөдэр 131 депутат hунгагдаад байна. Тиихэдээ энэмнай бии байгаа тоонуудта 8—10 процентhээ ехэнхиие нэмэжэ шадахагүйл ха. Нациин мандат гэдэгнайл энэ ха юм! Тиигэбэшье Литвагай бүхы ажаhуугшадай зүгhөө гээд, тэрээнhээ гараха бүхы хойшолонтойгоор 38 оной республикын үргэлжэлэл мүнөөдэр соносхогдохо байна бшуу.

hунгалтада диилдэшье hаа, Литвагай Компарти (КПСС-эй платформо баримталдаг) республикын хүн зоной нилээд ехэ хубида нүлөөлнэ гэшэ гэжэ В. Н. Швед хэлээ. Заримашуул бидэниие нюусагүйгөөр дэмжэнэ, бусадынь нюусаар дэмжэдэг байна. Теэд хүн зоной энэ найдалые бидэ яажа харюулха болонобибди? Хуули ёhоной талаhаа бидэ ямар нэгэн үндэhэ баримтагүй байдалда гүйсэд ороод байнабди.

Үгэ хэлэгшэ энээниие ойлгуулхын тула иимэ жэшээ харуулаа: Клайпедада КПСС-эй платформо баримталдаг 6300 коммунист тоологдоно, харин хубилгагдаhан Компартида — 3000. Тиибэ ябашье партийна засагай бүхы эрхэнүүд мүнөө хубилгагдаhан партида, тэрэнэй аппарадта үгтэнхэй байна гэшэ. Үнгэрхэдөө hунгагдаhан манай горкомой секретариие нэгэдэхи секретариин кабинедтэ оруулбагүй ха юм. Хуули ёhото гүрэндэ КПСС-эй хуули ёhоной статус, тэрэнэй эд зөөриин эрхые гуримшуулха хуули байха ёhотой гэжэ бидэ тоолонобди гээд үгэ хэлэгшэ мэдүүлбэ.

Партинууд тухай хуули абаха тушаа дурадхалые тэрэ дэмжэбэ. Тэрээн дотор бодото дээрээ байhан КПСС-ые мэдэрхэ, тэрэнэй хуули ёhоной талаhаа хамгаалалтатай байлгые бодожо үзэхэ хэрэгтэй. Үгы hаа, үнэниинь хэлэбэл, партиин ажал ябуулгые хангалгада эгээл орёо асуудалнуудтай бидэ бодото дээрээ ушархаб болонобди гэжэ үгынгөө түгэсхэлдэ тэрэ мэдүүлээ.

Зургаадахи, долоодохи статьянууд, гол шухалань СССР-эй Конституциин 6-дахи статья тухай асуудалай мүнөө табигдаhаниинь, Центральна Комитедэй үүсхэлээр табигдаhаниинь тон шухала гэжэ би hананаб гээд КПСС-эй ЦК-гай секретарь, «Правда» газетын ахамад редактор **И. Т. Фролов** үгэеэ эхилбэ. Бидэ хэнэйб даа заабаряар ябанабди, энэ шиидхэбэри абахые бидэниие хэн нэгэн баадхана гэжэ бидэндэ хэлэдэг байна. Теэд энэмнай үнэн зүб байдалда яашье тааранагүй. Конституциин 6-дахи статьяе хубилган найруулха бодол Центральна Комитет дотор, ЦК-гай Политбюродо нилээд үнинэй бии болоhон юм. Ямар түхэлтэй байхаб, ямар үедэ иимэ хубилалта хэхэб гэжэ хөөрэлдөөн болодог hэн. СССР-эй шэнэ Конституциие абалгатай хамта иимэ хубилалтануудые хэхэдэ таарамжатай гэhэн хараа бодолые эндэ байгшад бултадаа табидаг байгаа гэжэ үгэ хэлэгшэ hануулба. Энэмнай тодорхой хараа бодол гээшэ гү? Тиимэ. Энэ ушар Центральна Комитедэй тодорхой харюусалга тухай, Политбюрогой, иимэ хараа бодол баримталдаг бүхы хүнүүдэй харюусалга тухай гэршэлжэ үгэнэ. Юундэ? Юундэб гэхэдэ, энэмнай манай политическэ системын хубилhанай хуулита дүн болоно гэжэ бидэ ойлгонобди.

(Үргэлжэлэлынь 2-дохи нюурта).

КПСС-эй ЦЕНТРАЛЬНА КОМИТЕДЭЙ ПЛЕНУМ ДЭЭ

(Түгэсхэл. Эхининь 1-дэхи нюурта).

Общество дотор боложо байhан хубилалтануудhаа парти гээгдэнэ гээд мүнөө бидэндэ хэлэдэг. Хэн нэгэн гансаараа хубилган шэнэдхэлгые эхилээ, толгойлоо гэхэ мэтээр хэлэдэг байна. Хубилалтануудые иимэ түхэлтэйгөөр эхилхэ, хубилган шэнэдхэлгые иигэжэ эхилхэ аргагүй байгаа гэhэн эли тодо, бата ойлгомжо юундэ Центральна Комитедэй гэшүүдтэ байжа болохогүй юм? Манайда политическэ системын хубилалтанууд үшөөл хэгдээгүй байгаа ха юм. Манайда депутадуудай шэнэ бүридэл hунгагдаагүй байгаа, шэнэ Верховно Совет байгаагүй ха юм. Бидэ оройдоол политическэ реформын хоёрдохи шэта эхилжэ байна ха юмбибди. Ушар иимэhээ Центральна Комитет, ЦК-гай Политбюро эдэ дурадхалнуудые оруулхые яарадаггүй байгаа. Харин мүнөө энээндэ хэрэгтэй эрхэ байдал тогтоогдоо. Тиимэhээл бидэ мүнөө гээгдэжэ бэшэ, үнэн дээрээ хуулита ёhоороол эдэ дурадхалнуудые СССР-эй Арадай депутадуудай съезд дээрэ табина гээшэбди.

Зүүн Европын оронуудай дүй дүршэлөөр бидэ мүнөө бэе бэеэ айлгахабди гэжэ би hананагүйб гээд саашань үгэ хэлэгшэ онсолон тэмдэглэбэ. Бүхы юумэн манайда эхилээ, гансал манайда эхилээ ха юм, тиимэhээ энэмнай үндэhэ баримтагүй гэжэ тоолоноб. Бидэ өөрынгөөл, бидэндэл таараха харгы замаар дабшанабди. Боложо байhан юумые, тэрэ тодо Зүүн Европын оронуудайхиие шье, бидэ хараада абанабди, гэбэшье энээниие ямар нэгэн аргаар бидэниие түлхижэ байhан эрхэ нүхэсэл гэжэ тоолохо болохогүй.

Пленум дээрэ нүхэд Мишинэй, Бровиковой хэлэhэн үгэнүүдые, И. Т. Фролов шүүмжэлхыгээр сэгнэбэ. Имагтал хубилган шэнэдхэлгын жэлнүүдтэ партиин нэрэ хүндэ унаа, унажа байна гээд эндэ хэлэгдээ гэжэ тэрэ үгэеэ үргэлжэлүүлбэ. Энэмнай худал. Хэрбээ таанад үргэн олониитын урда гараа hаатнай, таанадта иигэжэ хэлэхэ: бидэнэй зогсонги гэжэ нэрлэдэг жэлнүүдтэ имагтал партиин нэрэ хүндэ унажа эхилээ, тиихэдэл парти hандаржа байгаа ха юм. Энэмнайл партиин нэрэ хүндын уналгын эшэ үндэhэн болоно бшуу! Хэрбээ мүнөө партида гэмнэлгын табигдадаг байхада, энэ үедэл сталинизмын хамалга хаалтанууд болон гэмтэ ябадалнууд, хулгай, эдилгэ абалга, гурим журамай муудалга hануулагдадаг байна. Эдэ бүгэдэ урда жэлнүүдтэ болоо бэлэй. Эдэ бүгэдые хубилган шэнэдхэлгын жэлнүүдтэ болоhон юумэнтэй жэшээлжэ болохо аал? Үнгэрхэдөө тэдээндэ дүтэ табижа болохо аал? Тиимэ бэшэ, эндэhээл юумэн эхитэй бшуу. Хубилган шэнэдхэлгын урда тээхи сагhаа ерэhэн хүнүүд имагтал иигэжэ асуудал табидаг, өөрынгөө hэшхэлые сагааруулхын тула энээниие тэдэ хэдэг байна бшуу.

Шэнэ эрхэ байдалдахи партиин уялганууд тушаа тогтоходоо, үгэ хэлэгшэ иигэжэ хэлэбэ: хэрбээ мүнөө Конституциин 6-дахи статьяда найруулагдаhан үгэнүүдhээ бидэнэй арсахада, тэрэл дороо иимэ асуудал гаража ерэнэ: теэд партимнай юун гээшэб? Имагтал энэ асуудалые мүнөө бидэ зүбшэхэ ёhотойбди.

Шэнэ эрхэ байдалда парти юун болоноб? Энэ асуудалда харюусахадаа, парти хадаа гол түлэб үзэл сурталай-политическэ хүсэн мүн гэhэн тобшололдо заатагүй хүрэжэ ерэхэбди. Экономикын байгуулалта доторхи гү, али үшөө хаанахи хүтэлбэрилэлгын шата бэшэ, харин имагтал үзэл сурталай- политическэ хүсэн мүн. Имагтал иигэжэ коммунист бүхэн өөрынгөө хараха ёhотой, харин партиин ямар бэ даа хүтэлбэрилхы үүргэ тухай дурдажа, урдын сагаа үгылэн гашуудажа байха хэрэггүй. Партиин үүргэ, тэрэ тоодо түрүү үүргэ, улам ехээр заатагүй бэхижүүлэгдэхэ байха, тиихэдээ энээнэй тула урда сагhаа ерэhэн бэшэ, ондоо хүнүүд, бусад кадрнууд хэрэгтэй болоно.

СССР-эй Конституциин 6-дахи, 7-дохи статьянуудай хубилгагдаhан найруулгые үндэhэн болгожо абахыень үгэ хэлэгшэ уряалба. Тэрэнэй бодомжоор, профсоюзна, тиихээ тиитэрээ кооперативна эмхинүүдые тоолоhоной хэрэггүй ха, харин «ниитын-политическэ ба олониитын эмхинүүд» гээд юрэл бэшэхэ байгаа.

Тэрэниие хуули ёhын талаhаа лаб хангалга тушаа асуудалда бидэнэй ехээр аhалдахада, партиин нэрэ хүндэ муудана гэжэ залуушуултай хэгдэhэн хөөрэлдөөнүүд харуулна гэжэ ВЛКСМ-эй ЦК-гай нэгэдэхи секретарь **В. И. Мироненко** хэлэбэ. Политическэ манлай байха партиин эрхые гүрэнэй Үндэhэн Хуулида юридическэ ёhоор батадхалгые болюулха асуудалые шиидхэлгэ хойшолуулха ябадалые залуу хүнүүдэй олонхинь буруушаана. Тиигэбэшье залуушуулай горитойхон хубинь партийна политикые дэмжэхэээр бэлэн байна.

Мүнөөдэр, энэ асуудалай бодото дээрээ табигдаад байхада, би Арадай депутадуудай съездэ оруулха хэрэгтэй гэhэн дурадхалые гүйсэд дэмжэнэб, тиихэдээ 6-дахи, 7-дохи статьянуудай найруулалгые хубилгаха талаар имагтал КПСС-эй Центральна Комитедэй үүсхэлээр хэгдэhэн дурадхалые дэмжэхэ байнаб. Арадай мэдэрдэг бүхы юумые зүб элирхэйлдэг байхадаал, парти хүтэлбэрилжэ шадаха байна бшуу.

Мүнөө эндэ хэлсэгдэжэ байгаа бүхы олон асуудалнуудые шиидхэлгэдэ өөрынгөө политическэ түрүү үүргын түлөө партиин бодото тэмсэлэй орондо юридическэ лаб хангалга табиха хэрэггүй байhые арад зон мэдэрнэгүй гэжэ эндэ мүнөө хэнэймнайшье нэгэн хэлэжэ шадахагүй гэжэ тэрэ хэлэбэ. Энэ ендэр дээрэhээ мүнөөдэр олон тоото бодото үнэн зүб гашуудалта юумэнүүдэй хэлэгдэhые би гүйсэд дүүрэнээр ойлгоноб. Ушар иимэhээ бидэнэй хүн бүхэн, тэрэ тоодо Центральна Комитедэй гэшүүн болохо бишье, ЦК-гай бүхы гэшүүдшье, Политбюрогой гэшүүдшье юун хэгдээб, юун хэгдэжэ шадагдаагүйб гэжэ нэн түрүүн КПСС-эй XXVIII съезд дээрэ харюусаха баатай болонобди. Теэд хэрбээ засаг Соведүүдтэ мэдэлтэй байха ёhотой гэжэ бидэ шиидхээ хадаа, залан сэхэ байха болобди. Коммунистнууд өөрынгөө политическэ засагые мүнхэлхэ гэжэ хэзээдэшье оролдодоггүй, тэрэниие арад зондо дамжуулхын тула имагтал засаг абаhан байгаа гэжэ урданhаа хойшо мэдүүлдэг байгаа — энээгээрээл коммунистнууд илгардаг гээд би хододоо ойлгодог байгааб. Харин үгэhэн хойноо, тэрэнээ политическэ эзэрхэг түримхэйшүүлhээ, худал хуурмаг үгэ гаргагшадhаа хамгаалха ёhотой байгаа гээшэ. Харин хэрбээ засагай арадай депутадуудай Соведүүдтэ үгтөөд байхадал, арадай засагые ямаршье добтолгонуудhаа хамгаалха шадалтай хүсэн түгэс ниитын политическэ эмхи болохо партиин бусад ниитын эмхинүүдэй дунда өөрынгөө hуури эзэлээд байхадань лэ гансал хамгаалжа болохо байна бшуу.

Конституци дотор партиин түрүү үүргые хуулита ёhоор баталалгаhаа арсаха КПСС-эй Центральна Комитедэй хүсэлэлые 6-дахи, 7-дохи статьянууд залан сэхээр элирхэйлхэ ёhотой гэжэ бии бодоноб гээд тэрэ мэдүүлбэ.

Белоруссиин Компартиин Гродненско обкомой нэгэдэхи секретарь **В. М. Семеновой** hанамжаар, имагтал партийна ба гүрэнэй хүтэлбэрилгын эгээл дээдэ шатада, КПСС-эй ЦК-гай, Министрнүүдэй Соведэй болон Верховно Соведэй шатада партийна болон гүрэнэй байгууламжануудай нэгэдэлдэ үзэгдэнэ. Областиин хэмжээндэ, тэрэнhээ доошо, хэршье тэрээниие хүсөө hаа, бидэндэ материальнашье, мүнгэн hангайшье иимэ засаг байгаагүй юм гэжэ үгэ хэлэгшэ онсолон тэмдэглэбэ.

Консерваторнуудта шэнгээр партийна хүтэлбэрилэгшэдтэ, манай общество дотор үзэгдэдэг хандалга тушаа өөрынгөө хараа бодол элирхэйлхэдээ, үнэн дээрээ бидэ энэ зал соо, Политбюрогой зүбшэдэг зал соо абтадаг шиидхэбэринүүдые хэрэг дээрэнь бидэ бэелүүлнэбди гэжэ тэрэ хэлээ. Тиимэhээ, хэрбээ шиидхэбэринүүдэй буруу байгаа hаа, бидэ зэмэтэй болонобди. Тиигэбэшье хэрбээ буруу шиидхэбэринүүдэй абтадаг, бидэниие тэдэниие дүүргэхээр уялгалдаг байхадань, бидэниие хүтэлбэрилдэг хүнүүд өөр дээрээ харюусалга даажа абаха ёhотой.

Политическэ реформо экономическа реформонуудhаа гээгдэнэ гээд бидэ мүнөө тайлбарилнабди. Хэрбээ политическэ реформонууд экономическадал адли түргэнөөр, экономическадал адли бодомжогүйгөөр бэелүүлэгдэдэг байгаа hаа, үшөөл ехэ муу юумэнүүдые үзэхэбди гэжэ коммунистнууд энээнтэй хамта бидэндэ мэдүүлдэг байна.

1985 онhoo эхилжэ, hүүлэй жэлнүүдтэ партийна болон гүрэнэй хүтэлбэрилгын экономикын талаар абтаhан нэгэшье хамтын тогтоол бодото дээрээ hайн үрэ дүнгүүдые үгөөгүй гэжэ үгэ хэлэгшэ мэдүүлбэ.

Элидхэлэй болон Уставай проектын талаар өөрынгөө хараа бодол обкомой секретарь элирхэйлжэ үгөө. Устав зүбшэн хэлсэлгэ гээгдээ, тэрэниие Платформын проекттэй хамта үгэхэ байгаа гэhэн hанамжаяа хэлэбэ. Тэдээнэй партийна байгуулгатай юун болохоб? гэhэн манай Армиин, Гүрэнэй аюулгүйе сахилгын комитедэй, Дотоодын хэрэгүүдэй министерствын коммунистнуудай асуудалнууд харюугүй үлэбэ ха юм.

Тэрэнэй мүнөө болотороо харюусажа шадаагүй, коммунистнуудтай уулзалганууд дээрэ ходо гарадаг, тэрэнэй хэлэhээр, залан сэхэ асуудал гэхэдэ, ямар парти бидэндэ хэрэгтэйб, КПСС зандаа үлэхэ гү, али чемоданаа бэряад, социал-демократнууд тээшэ ошохо гү? Юундэ энэ асуудалда бидэ харюусажа шаданагүйбибди гэхэдэ, ямар общество байгуулха гэжэ оролдонобибди гээд ороной бүхы коммунистнуудта сэхэ хэлээгүй байнабди. Хэрбээ бидэ буржуазно-капиталис общество байгуулха гээ hаа, мүнөө манай парти — КПСС — оппозиционно парти болохо ёhотой, хэрбээ социалис общество байгуулха гээ hаа, парти түрүү үүргэтэй болохо ёhотой.

hунгалта үнгэргэхэ болзор тухай тогтоходоо, тоосоото-hунгалтын кампаниие, нютагай партийна организацинуудай үзэмжөөр, съездын урда тээ гү, али hүүлдэнь үнгэргэхые зүбшөөхэ хэрэгтэй гэhэн дурадхал үгэ хэлэгшэ оруулаа.

Трибунада академик **С. С. Шаталин** гараба. СССР-эй Конституциин 6-дахи, 7-дохи статьянуудта заhабаринуудые оруулха тухай дурадхалые дэмжэхэ зуураа, эндэ бүри нарин байха хэрэгтэй, имагтал КПСС болон бусад ниитын-политическэ эмхинүүд тухай бэшэ, харин бусад политическэ партинууд тухай хөөрэлдэхэ ушартай гэжэ тэрэ тэмдэглэбэ.

Би үдэр бүри өөрынгөө бодолые хубилгадаггүйб, мүнөө социал-демократическа хараа бодолые дэмжэнэб гэжэ академик хэлээ. Гэбэшье эгээл хүшэр хүндэ үедэ КПСС-hээ тэрьедэдэг хүнүүдтэ би хэзээдэшье хабаадаагүйб, хабаадахашьегүйб. Эндэ ондоо юумэн, КПСС-эй гэшүүн хадаа би намда эгээл дүтэ үзэл сурталые абалга тээшэ партийна хүтэлбэриие, партиие түлхихэ гэжэ оролдохоб. Иихэдээ би партида hаад ушаруулха байнаб гэжэ hананагүйб. Тад ондоо байха гэжэ бодоноб. Хэрбээ бидэ бултадаа тон адли байгаа hаа, бидэ политическэ талаараа миин лэ хосорхобди. Юуб гэхэдэ, нэгэн адли байлга ба хосорололго хоёр политическэ хүдэлөөндэ нэгэл адли удхатай ха юм.

«Хүтэлбэрилхы» гэhэн үгын КПСС-тэ хабаатайгаар юридическэ талаhаа батадхагдаагүй байбал, ямаршье аймшагтай юумэ болохогүй гэжэ ойлгоноб. Теэд хэрбээ хүн нүгөөдэhөө хүсэтэй байгаа хадаа юундэ хүтэлбэрилхэгүй юм? Гансал нүгөөдэhөө хүсэтэйб гэжэ ши харуулыш! КПСС — ори ганса парти, ори ганса хүсэн гэхэ мэтээр эндэ хэлэгдээ. Магад тиимэшье байжа болоо, үнэн дээрээ энэмнай тиимэ бэшэ ха. Гэбэшье политическэ дээрэлхүү ябадал хэрэггүй гэжэ би хэлээ бэлэйб. Теэд юундэ бидэ өөhэдыгөө магтанабибди. Бусад бидэниие магтаа лэ, коммунис партиhаа хүсэтэй, hайн юумэн байгаагүй, мүнөөшье үгы, байхашье үгы гэжэ хэлэг лэ. Энэмнай үнэн сэхэ, зүб байха. Бидэ арад зонтой түбшэн тэнюун, нюусагүй хөөрэлдөө хэхэ, иимэ юумэнhээ айхагүй ёhотойбди.

Хэрбээ бидэ өөhэдөө, коммунистнууд, олон партийна байгуулалта мэдэрээ хадаа, засагай түлөө бусадшье партинуудтай тэмсэхэ аргатай болоно ха юм. Теэд юу хэхэб? Бидэшье тэмсэхэ болоно ха юмбибди. Иладаг байхабди гэжэ этигэнэб. Юуб гэхэдэ, манайда дүй дүршэл, хүсэ шадал бии, ухаатай хүнүүд бии ха юм. Бидэ бусад ниитын-политическэ организацинуудhаа ухаагаар дутуу бэшэ ха юмбибди. Ушар иимэhээ имагтал энээнhээ эхи абадаг болоёл. Нээрээшье бидэ хэн нэгэндэ заатагүйгөөр алдаха болоно аалди? Минии hанахада, заатагүй алдахагүй байхабди.

hүүлшынхинь. Хэрбээ бидэ мүнөө 6-дахи, 7-дохи статьянуудта заhабаринуудые оруулаагүй hаа, Президент тухай асуудал үглөөдэр, нүгөөдэр буруу тээшээ шиидхэгдэжэ магад гэжэ намда hанагдана. Дахинаа бидэ хоёр үдэрэй туршада иимэ асуудалнуудые гаргахабди, Президентые аяар табан жэлэй үнгэрhэнэй hүүлээр hунгаха аргатай болохобди. Иимээр хүдэлжэ болохогүй. Арадай депутадуудай съезд үглөөдэр эхилхэнь, бидэ илалта түйлаха ёhотойбди. Юуб гэхэдэ, диилэгдээ hаамнай, энээниие арад зон, юрэдөө, бидэндэ хүлисэхэгүй.

КПСС-hээ СССР-эй арадай депутадай hунгалта тухай асуудалаар мэдээсэл hунгуулиин комиссиин түрүүлгэшэ **В. А. Коптюг** хэбэ. Л. И. Абалкиниие СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшоор hунгагдаhан ушарhаа КПСС-hээ СССР-эй арадай депутат hунгагдаха болоhон байгаа, иигэжэ Хуулиин ёhоор Советскэ Союзай Коммунис партиhаа hунгалта үнгэргэхэ хэрэг гараба гээшэ.

Декабриин 9-дэ Центральна Комитедэй Пленум СССР-эй арадай депутадта кандидадуудаар Москвагай СССР-эй 50 жэлэй ойн нэрэмжэтэ автомат лининүүдэй заводой слесарь П. А. Абросовые, Горьковско автомобильна заводой түмэршэ дархан Н. П. Кустаревые ба Москвагай «Станкоконструкция» заводой электро-хабсаргагша А. П. Шустовые дэбжүүлhэн байгаа.

hунгуулиин комисси, декабриин Пленумэй тогтоолые, мүн баhа дэбжүүлэгдэhэн нүхэдэй КПСС-hээ СССР-эй арадай депутадта кандидадууд боложо бүридхэлдэ орохо зүбшөөлөө үгэhэн тухай мэдүүлгэнүүдые хаража үзөөд, кандидадуудые дэбжүүлгэ СССР-эй арадай депутадуудай hунгалта тухай Хуулитай зохилдуулагдан үнгэргэгдэбэ гэжэ тодорхойлhон байна.

Комисси кандидадуудые хараалагдаhан саг болзортонь бүридхэлдэ абаа. hунгалта тухай Хуулитай тааралдуулан, арадай депутадта кандидадууд ажалша коллективүүдтэй, коммунистнуудтай, олониитэтэй уулзалгануудые үнгэргэhэн байна. Бүхы уулзалганууд сэдьхэлэй сэбэр оршон байдалда, hанамжануудаа нюуса нөөсэгүйгөөр, хэрэг бүтэмжэтэйгөөр шиидхэлгын ёhо гуримаар үнгэргэгдөө. Үгэ хэлэгшэд ехэнхидээ КПСС-hээ СССР-эй арадай депутадта кандидадуудые дэмжээ, тэдэниие мүнөө үе сагайхяар бодомжолдог, эршэ түгэс, хубилган шэнэдхэлгын эсэсэй зорилгонуудые бата найдамтайгаар аршалан хамгаалжа, ороной гүрэнэй засагай дээдэ зургаанда эдэбхи түгэс хүдэлжэ шадаха хүнүүд гэжэ сэгнэhэн байха юм.

Уулзалганууд дээрэ мүн баhа партиин нэрэ хүндые дээшэлүүлхэ тухай, энэ хэрэгтэ КПСС-hээ СССР-эй арадай депутадуудай шухала үүргэ тухай хэлэгдэhэн байна. Мүн баhа тэдэ съезд болон сессинүүд дээрэ бултадаа эдэбхитэйгээр хабааданагүй, эндэ тэдэнэй хүдэлмэри hайнаар эрхилхэ хэрэгые анхаралдаа абаагүй КПСС-эй ЦК-гайшье хүтэлбэри зэмэтэй гэжэ хэлэгдээ.

hүүлшын уулзалганууддта партиин XXVIII съездын үзэмжэдэ табигдаhан КПСС-эй Платформын проект ба съездэ бэлдэлгын асуудалнууд гол шухалань байгаа. Проектые бүхы дээрэнь дэмжэхэтэйгээ хамта коммунистнууд тэрээн дотор шиидхэгдэхэ гол шухала асуудалнуудые бүри тодорхойгоор найруулха, мүнөө хүн зоной hанаа зобоодог экономикын, гурим журамай байдал, ниитэ-политическэ үзэгдэлнүүд болон hанаа сэдьхэл тухай гол асуудалнуудта харюу, сэгнэлтэ үгэхэ байгаа гэжэ hанамжануудаа хэлээ.

hунгуулиин кампаниин үедэ эрхэтэдэй зүгhөө алибаа бэшэг болон аман үгөөрөө хандалга hунгуулиин комиссида ороогүй. Кандидадуудта зорюулагдажа шүүмжэлхы ажаглалтанууд хэгдээгүй.

hунгуулиин комиссиин зүгhөө түрүүлэгшэнь hунгалта үнгэргэхэ иимэ гурим тогтоохо гэhэн дурадхал оруулба: СССР-эй арадай депутадта кандидат бүхэндэ Пленум дээрэ үгэ хэлэхэ арга боломжо олгохо, удаань кандидатурануудые зүбшэн хэлсээд, дуугаа үгэхэ. Тэрэ дурадхал баталагдаба.

Ендэртэ **П. А. Абросов** гараба. Тодорхойлходо, тэрэ иигэжэ хэлэбэ: 45 наhатайб, Москвада түрэhэнби. Найман жэлэй hургуули дүүргээд, техническэ училищида ороhон байгааб, тэрэнээ дүүргээд, автомат лининүүдэй заводто хүдэлжэ эхилээ hэм. Тэрэ заводтой бүхы минии хуби заяан, ажабайдал холбоотой. Сэрэгэй албанда байгааб. Армиин hүүлээр үдэшын hургуули, Москвагай станкоинструментальна техникум дүүргээд, мүнөө заводтоо хүдэлжэ байhаарби. Хүдэлмэриимни стаж 29 жэл болобо. 1973 онhoo КПСС-эй эгнээдэ жагсанаб. Заводой парткомой, партиин Таганска райкомой бюрогой гэшүүнби. hамгатайб, хүбүүтэйб.

Нэгэнтэ бэшэ ажалша коллективүүдтэй уулзажа, коммунистнуудтай хөөрэлдэhэн, суглаанууд дээрэ үгэ хэлэhэн, түбэй болон нютагай хэблэлдэ бэшэhэн тухайгаа үгэ хэлэгшэ тэмдэглэбэ. Эдэ уулзалгануудhаа хэhэн эгээл гол шухала тобшололни гэхэдэ, хүн зоной политическэ эдэбхи, хубилган шэнэдхэлгые дэмжэлгэ улам үргэдэнэ гэжэ тэрэ хэлэбэ. Газар тухай, Зөөри тухай Хуулинууд, XXVIII съездэ КПСС-эй ЦК-гай табиhан Платформо hонирхол үүсхэн зүбшэгдэнэ. Президентын засагтай болохо гэhэн проект дэмжэгдэнэ, орон доторхи эрхэ байдалые тогтууритай болгохо, политическэ болон экономическа hандаран доройтолгоhоо гараха арга боломжонууд тэрээнтэй холбогдоно. Зүгөөр олон юумэ hанаа зобооно.

Сэнгүүдэй үргалта, мүнгэнэй үнэ сэнгэй уналга, эд бараанай, эдеэ хоолой хомордолго hанаа зобооно. Хүдэлмэришэн ангиин үндэhэн аша туhые элирхэйлhэн хэмжээ ябуулганууд правительство ёhоорнь бэелүүлнэгүй, энэнь хүн зоной дура гутаана. Хүдэлмэриин эмхидхэлэй муу байhан ушар ажалшадай гол хубиинь дурые гутаана. Урагшаа этигэл найдалгүйгөөр хараха, общество дотор бүхы юумын таарамжагүй байhанай мэдэрэл, гүрэнэй предприятинуудай ажалшадай үндэр бүтээсэтэйгөөр ажаллаха хүсэлэнгүй байhаниинь улам ургана.

Партиhаа депутадта кандидат бэйhан хадамни ажалша коллективүүдтэ ажалшадай аша туhые бүрин дүүрэнээр тодорхойлон табиха ямар нэгэ ондоо эмхи хэрэгтэй болсо гээшэ гү гэжэ намhаа ходо-ходо асуудаг байгаа. Манай парти мүндэлхэдөө, хүдэлмэришэн ангиин парти байhан, теэд мүнөө хубилган шэнэдхэлгын үедэ тэрэнэй аша туhынь ажалшадай аша туhатай зүрилдэhые харанагүйб гэжэ би харюусадаг байгааб. Арадай депутадта кандидат болоhон минии хараа бодол ажалша хүнүүдэй hанамжа, захяануудые тодорхойлно, тэдэнэй сэдьхэлэй байдал болон эрилтэнүүдые эли тодоор харуулжа байhаниинь ойлгосотой.

Намайе СССР-эй арадай депутат болгожо hунгаа hаань, өөрынгөө зорилго болгожо, би эдэ гол шухала ёhо гуримуудые сахин хамгаалха hэм. Ажалша хүнэй ниитэ эрдэм мэдэсынгэе, соёлойнгоо хэмжээе дээшэлүүлхын, амархын, үхибүүдээ хүмүүжүүлхын тула тэрэнэй сүлөө сагые ехэ болгохо шухала. Ажалай бүтээсые урид хараалhанай ёhоор дээшэлүүлгэ хүдэлмэриин шэнэ, түрүү аргануудые нэбтэрүүлhэнэй, уридшалан түсэблэhэн, эрдэм-техникын дэбжэлтын түйлалтануудые нэбтэрүүлhэнэй үндэhэн дээрэ бэелүүлэгдэхэ ёhотой. Пенсионернүүдые социальна талаарнь аршалан хамгаалха, медицинскэ хангалгые hайжаруулха, пенсеэр хангахадаа мүнгэнэй үнэ сэнгэе уналгые анхаралдаа абаха. Залуушуулда — эрдэм-техникын дэбжэлтын, дэлхэйн соёлой түйлалтануудые хэрэглэлгын үндэhэн дээрэ hургалгын мүнөө үе сагай онол аргануудые нэбтэрүүлхэ, ороной ниитэ-политическэ ажабайдалда социально-ажаhуудалай асуудалнуудые шиидхэлгэдэ залуушуулай бодотоор хабаадалгые түйлаха.

Мүнөөдэр общество доторнай орёо шанга оршон байдал тохёолдоод байна гэжэ **Н. П. Кустарев** хэлэбэ. Социально-экономическа гол шухала асуудалнуудые шиидхэлгын байдалые шүүмжэлхыгээр сэгнэхэ ушарнууд улам олошорно. Ямаршье нюусагүйгөөр Лениндэ, Октябриин революциин үзэл сурталда добтолхо ушарнууд үзэгдэнэ, манай партиин ба ороной гаталhан түүхые тон ондоогоор сэгнэхэ, арадуудай хэhэн хэрэгые, гаталhан замые зуража хаяха hэдэлгэнүүдтэй теоретическэ hанал бодолнууд баадхагдана. Энэл ушарhаа мүнөөдэр хэнтэй урагшаа дабшаха, хэниие дэмжэхэ, ямар хүсэнүүдтэ түшэглэхэ тухай, эрхэтэн ёhоной хараа бодолоо бүридүүлхэ асуудалнууд нэн түрүүн табигдана ха юм.

Би өөрынгөө хараа бодол ба этигэл найдал нюунагүйб, Агуу ехэ Октябриин, манай арадай түйлалтануудай түүхэтэ удха шанарые хуурмагаар буруу болгожо, обществые хубилган шэнэдхэлгэдэ КПСС-эй үүргые тад ондоогоор харуулха, социалис үзэл сурталай баялигуудые капиталис зүйлнүүдээр hэлгэхэ hэдэлгэнүүдые эрид шиидэнгеэр буруушааанаб. Хүгжэн hалбаржа байгаа демократическа обществын — социализмын түлөө тэмсэхэ байhанаа мэдүүлнэб. Обществын ажабайдалай бүхы талануудые хубилган шэнэдхэлгын, элүүржүүлгын түлөө, тэдэнэй эсэсэй зорилго болохо арадай ажана байдалые hайжаруулхын түлөө КПСС-эй шэлэжэ олоhон гол шэглэлые дэмжэнэб.

Национальна политикын талаар КПСС-эй платформотой hанаlаа нэгэдэнги байhан тухайгаа, бүхы үндэhэ яhатадай аша туhые анхаралдаа абаhан нацинууд хоорондын харилсаануудые тааарамжатай зохидоор хүгжөөхын тула, национализмын али бүхы үзэгдэлнүүдтэ хатуу шанга харюу үгэхын тула дуугаа үгэнэб гэжэ Н. П. Кустарев саашань үргэлжэлүүлбэ. Совет обществые демократическа шэнжэтэй болгохо, «Бүхы засаг Соведүүдтэ!» гэhэн политическэ уряа дүүрэн хэмжээндэнь бэелүүлхэ гэhэн зорилгонуудые гол шэглэлнүүд гэжэ тоолоно.

Программа дотороо кандидат эдэ шэглэлнүүдые — гэр байрын байдалые hайжаруулга, социальна оршон тойронхи байдалые хүгжөөлгэ, ажалшадые эдеэ хоолоор, арадай үргэн хэрэглэмжын эд бараагаар хангалга, оршон тойронхи байдалые hайжаруулга, залуушуулые хүмүүжүүлгэ ба hургалга, армиие хардалга гүрдэлгэтэй эрид тэмсэхэ хуули ёhые, гурим журамые бэхижүүлгэ — гол шухала гэжэ тоолоно. Алтаншье хуули абаа hаа, журамай болон эмхидхэлэй үгы байбал, ямаршье хуули хүдэлхэгүй гэжэ тэрэ тэмдэглэбэ.

А. П. Шустовта үгэ үгтэнэ.

Хүдэлмэришэн үгэеэ өөр тухайгаа богонихон хөөрөөгөөр эхилбэ. Москвада hургуули дүүргэhэн, «Станкоконструкция» заводто слесарь-электро-хабсаргагша болохо hурагшаар эхилhэн байгаа, мүнөө дээдэ разрядтай болонхойб гэбэ. 1961 ондо комсомолдо ороhон, 1969 онhoo — КПСС-эй гэшүүн юм. Мүнөө үедэ Москвагай КПСС-эй Октябрьска райкомой бюрогой гэшүүнээр, партиин горкомой гэшүүнээр hунгагдаhан байнаб. Ажал хүдэлмэридөө болон hунгалтын урда тээхи программа дотороошье арадай депутадаар hунгагдаhан коммунист ажал ябуулгаяа КПСС-эй Платформодо үндэhэлэн зохёохо эрэгтэй гэжэ этигэнхэйб.

Мүнөө үедэ зүбшэн хэлсэгдэжэ байhан партиин XXVIII съездын үзэмжэдэ табигдаhан Платформын проект манай обществын гол шухала асуудалнуудые харуулна, шэнэдхэлгын замуудые тодорхойлно. Минии hанахада, энэ документ дотор тодорхой зүйлнүүд, заримдаа эрид шиидэнгеэр хандаса дутана ха гэжэ үгэ хэлэгшэ үргэлжэлүүлбэ. Общество дотор ажал хүдэлмэри тухай, ажал хүдэлмэридэ түшэглэхэ тухай үгэ зугаа гаранагүй гэжэ hанаагаа зобожо ябадагаа тэрэ элирхэйлбэ. Верховно Соведэйшье заседанинууд, арадай депутадуудай съезднүүд дээрэшье тиимэ байгаа гэбэ.

Саашань хэлэхэдээ, хүдэлмэришэн үйлэдбэри дээрэ түхеэрэлгэнүүдэй элэhэн, технологиин хуушарhан, хүдэлмэриин оршон байдалай хүнэй дура гутаадаг, соёл болбосоролой доогуур хэмжээндэ байhан тухай хэлэбэ. Иимэ эрхэ байдал олонхи предприятинуудта үзэгдэдэг гэжэ тэрэ тэмдэглэбэ. Эдэ бүгэдэ ажал хүдэлмэридэ ээлэн бусаар хандаха, ажалгүй зогсохо, hүүлдэнь hэхы hалаг болотороо үрдилдэхэ ушарнуудтай холбоотой ха юм.

Хүдэлмэриин таарамжатай, эрхэ байдал ба аша үрэтэй ажал хүдэлмэри hайн зэбсэгжүүлгэгүйгөөр хангагдахагүй, зүгөөр энэнь эрдэмэй-техническэ дэбжэлтын үндэhэн дээрэ түйлагдаха гэжэ тэрэ үргэлжэлүүлбэ. Эрдэмэй-техническэ дэбжэлтын гол асуудалнуудта анхаралаа hуларуулга бидэниие шэнэ гээгдэлдэ оруулха аюултай, энэ минии hанаа зобоодог. Имагтал эрдэмэй-техническэ дэбжэлтын үндэhэн дээрэ ажахын реформотой нягта холбоотойгоор мүнөө үе сагай экономико байгуулха арга олдохо, энэл ушарта манай обществын саашанхи хүгжэлтын асуудалнууд шиидхэгдэхэ байна гэжэ этигэнхэйб.

Правительствын дурадхаhан экономико хүтэлбэрилгые эрид шиидэнгеэр хубилган шэнэдхэхээр хараалhан үндэhэн шухала хэмжээнүүд, минии hанахада, тохёолдоhон байдалые hайжаруулха аргатай гээшэ хаш. Зүгөөр ажахын реформын хүдэлмэришэн хүндэ үгэhэн юумэнь хомор. Нүгөө талаараа, хүдэлмэришэн хүн тэрээндэ ходо юумэ үгэhэй гэжэ hанажа ябадаггүй. Совет засаг болон тэрэнэй байгууламжанууд нэн түрүүн хүн зондо арга боломжонуудаа бүрин дүүрэнээр бодото байдалда хэрэглэхэдэ таарамжатай эрхэ байдал олгохо уялгатай, энэл үндэhэн дээрэ тэрэнэй эрилтэнүүд хангагдаха байна ха юм. hамда, хүдэлмэришэн хүндэ өөрынгөө ажал эрдэм мэдэсээ ниитын хэрэгтэ зорюулдаг хүнүүдэй аша туhые сахин хамгаалха гээшэ тон шухала гэжэ hанагдадаг.

Шэнэдхэгдэhэн социализм байгуулха зорилго табихатайгаа хамта, минии hанахада, бидэ холын хараата коммунис үндэhэн зорилгонуудhаа арсаха ёhогүйбди. Социальна үнэн зүб байдалай эгээн дээдэхи шата болоhон тэдэ зорилгонууд бүхы дэлхэйн хүн зоной ухаан бодолой баялиг болоhон байна ха юм. Бүхы хүн түрэлтэнэй баялигууд тээшэ дабшалта гол зорилгомнай гэжэ соносхохотойгоо хамта бидэ өөhэдынгөө үндэhэн гол зорилгонууд тээшэ алхам хэнэ ха юмбибди. Советскэ Союзай Коммунис партиhаа СССР-эй арадай депутадта кандидат болоhон минии хараа бодол иимэ байна.

Нюусаар дуугаа үгэлгын дүнгөөр КПСС-hээ СССР-эй арадай депутадаар **Н. П. Кустарев** hунгагдаба.

* * *

Мартын 14-дэ КПСС-эй ЦК-гай Пленум СССР-эй Президентын тушаалда Коммунис партиhаа кандидадые дэбжүүлхэ тухай асуудал тухай зүбшэн хэлсэhэн байна.

Энэ асуудалаар нэн түрүүн Украинын ССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ **В. А. Масол** үгэ хэлэбэ. Президентын тушаалда тэрэ М. С. Горбачёвые дурадхаад, энэ кандидатурые дэмжэхыень Пленумые уряалба.

Үгэ хэлэгшэ гол түлэб экономико тушаа хэлэбэ, юундэб гэхэдэ, хэрбээ бидэнэй манай национальна олзо оршые болон ниитэ валова продукци саашань ехэ болгоогүй hаамнай, ямаршье политическэ реформо тэсэхэгүй гэжэ элитэ ааб даа.

Болохоёо байгаа Президентдэ үгэ хэлэгшэ экономикын асуудалнуудта хатуу шанга хараа бодол баримталхыень, республикануудай hанамжа анхаралдаа абадаг байхыень хүсэбэ.

Грузиин Компартиин ЦК-гай нэгэдэхи секретарь **Г. Г. Гумбаридзе** иигэжэ хэлэбэ: бүхы парти, манай бүхы арад зон М. С. Горбачевые парти болон бүхы общество доторнай боложо байгаа шэнэдхэлгын үүсхэлшэ ба хүтэлбэрилэгшэ гээшэ гэжэ тоолодог. Тэрэниие ороной Президент болгожо hунгабал, нэрэ хүндэнь Советскэ Союзай Коммунис партиин нэрэ хүндын, үүргэ нүлөөгэй ургалтада hайн нүлөө үзүүлхэ байха гэжэ үгэ хэлэгшэл тэмдэглэбэ. Пленум дээрэ хэлэгдэhэн хүсэл найдалнуудые дэмжэжэ, Союз доторхи харилсаануудые бүри таарамжатай зохид болгохо талаар, союзна республикануудые бэхижүүлхэ, тэдэнэй бэеэ даанги байдалые бодото удхаар дүүргэхэ хүдэлмэри саашадаа эрид зоримгойгоор, удаа дараалан ябуулхые хүсэбэ.

КПСС-эй Шэтын обкомой нэгэдэхи секретарь **Н. И. Мальков** Забайкалиин коммунистнууд болон ажалшадай диилэнхи олониинь ороной Президентын тушаалда дэбжүүлэгдэхэ кандидатура тухай нэгэн адли hанал бодолтой байна гэжэ нютагай Соведүүдтэ болоhон hунгалта харуулба. Гэхэтэйгээ хамта үгэ хэлэгшэ асуудал табиба, партиин болон гүрэнэй хүтэлбэрилэгшын тушаалнуудые нэгэн доро даажа ябаха гэhэн бодолые КПСС-эй хүтэлбэрилэгшэ бата найдамтайгаар баримтална гээшэ гү? Бидэнэй хараа бодолые, бидэнэй hанамжые ямаршье ушарта hуладхажа болохогүй, гүрэнэй хүтэлбэрилэгшэ партиин хүтэлбэрилэгшөөр үлэхэ ёhотой гэhэн hанамжаhаа он-

---

РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй

УКАЗ

НҮХЭР А. М. БЕЛЯКОВЫЕ НАЦИОНАЛЬНА АСУУДАЛНУУДАЙ ТАЛААР РСФСР-эй ГҮРЭНЭЙ КОМИТЕДЭЙ ТҮРҮҮЛЭГШЭЭР ТОМИЛХО ТУХАЙ

РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиум иигэжэ **тогтооно:**

нүхэр **БЕЛЯКОВ** Анатолий Михайловичые Национальна асуудалнуудай талаар РСФСР-эй гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшээр томилхо.

РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ В. ВОРОТНИКОВ.

РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Секретарь С. ЧИСТОПЛЯСОВ.

Москва, 1990 оной мартын 17.

БУРЯАДАЙ АССР-эй ХҮН ЗОНИИЕ БҮРИДХЭЛДЭ АБАЛГЫН ГОЛ ДҮНГҮҮД ТУХАЙ

1989 ондо орон дотор ажаhуудаг хүн зониие бүридхэлдэ абаха талаар материалнуудай түрүүшын хуби согсологдожо дүүрэбэ. Эрэ, эмын илгаагаар, эрдэм hуралсалай, хэды зэргын эд мүнгөөр ажаhуудагыень ,айл бүлэнүүдэй тоо, бүридэлдэнь хэды хүн ороноб гэхэhээ баримталан хүн зоной тоо, бүридхэл үгтэбэ.

1989 оной январь hарада абаад харабал, Буряадай АССР-эй хүн зоной ниитэ тоо 1041,1 мянганда хүрэнэ. Тэрэ тоодо 640,5 мянган хүн городто ажаhууна гэхэ гү, али энэнь 61,5 процент ба хүдөө hууринуудта 400,6 мянган хүн гэхэ гү, али 38,5 процентнь болоно.

Бии байгаа хүн зоной тоо (мянган хүнөөр)				1989 оно процентээр 1979 ондо		
1959 оной январиин 15-да	1970 оной январиин 15-да	1979 оной январиин 17-до	1989 оной январиин 12-то	эрэ эмэ сугтаа	эрэ	эмэ
673,3	812,2	900,8	1041,1	115,6	116,1	115,1

Республика дотор 266.758 айл бүлэ бүридхэлдэ абтаба. Эдээнэй 27,4 процентнь 2 хүнhөө, 25,2 процентнь —3 хүнhөө, 27,1 процентнь —4 хүнhөө, 20,3 процентнь — таба ба табанhаа олон хүнhөө бүридэнэ. Республикымнай айл бүлэ дунда зэргээр (сугтаа ажаhуудаг айл бүлын гэшүүд) 3,5 хүнhөө бүридэнэ гэжэ тоологдоо. Тэрэ тоодо городто ажаhуудаг бүлэнүүд 3,4, харин хүдөөгэй бүлэнүүд 3,7 хүнhөө бүридэнэ.

	1989 он процентээр 1979 ондо (хэды хүнhөө хэды айл бүлэ бүридэнэб гэhэн тоо)					
	2 хүн	3 хүн	4 хүн	5 хүн	6 хүн	7 ба дээшэшье хүнүүд
Республика дотоо бүхыдөө	126,8	105,9	129,2	133,5	115,0	88,2

Республика дотор хүн зоной эрдэм hуралсалай хэмжээн ургаа. 1989 ондо хүн зониие бүридхэлдэ абаhанай дүнгөөр абаад үзэхэдэ, 10 наhатанhаа ба энээнhээ дээшэ наhатай зоной 1000 хүн бүриин 731-ниинь дээдэ ба дунда (гүйсэд ба гүйсэд бэшэ) эрдэмтэй байгаа. 1979 ондо 1000 хүн бүриин 644-ниинь иимэ эрдэмтэй байhан юм.

Хүдэлжэ байhан зоной дунда дээдэ ба дунда эрдэмтэй хүнүүдэй тоо бүришье олон

Статистикын Буряадай республикын

ГОРБАЧЕВОЙ ПРЕСС-КОНФЕРЕНЦИ

хэлбэл, Литвадахь оршон байдалаа уламжалан, тэрээнэй Съезд дээрэ түрүүшын даалгабаринууд үгтэһэн байна. Тиимэһээ бодомжолхо байхаар тухай саг байхагүй. Ажал ябуулгаа эхилхэшье, Президентын хүтэлбэринэй байгуулалгаа энээнтэй хамта тогтоохошье хэрэгтэй болоно.

«Известия» газетэ: Үдэр бүри бидэ парламентда шиидхэхэ олон асуудалнууд тухай һанамжануудай тэмсэлтэй ушарнабди, тэрэнэй эсэстэ тэдэ өөрын һанамжа [illegible] хүсэ алдана, [illegible] гэжэ хаража байна. Президентын засаг [illegible] байдалые [illegible] яажа туһалха байнаб?

Харюу: Президентын засагай ноёсо хүсэ шадалые дүүрэн хэрэглэхэдээ, бидэ гүйсэдхэлгын бүри ехэ [illegible] абаабди гэжэ би найданаб, баталар этигэнэб. [illegible]

«Время» программа: Гүрэнэй толгойлогшо болоһон Танай урда мүнөө олон шухала асуудалнууд табигдана гэжэ бидэ мэдэнэбди, тиигэбэшье нэгэ гү, али хоёр [illegible] асуудал Танай [illegible] гээд. Тэдэмнай ямар асуудалнууд гээшэб?

Харюу: Энэмнай нэгэ асуудал бэшэ ха гэжэ би хэлэхэ байнаб. Экономическа реформо эрид шангаар бэелүүлхэ хэрэгтэй болоно. [illegible]

«Гардиан» газетэ (Великобритани): Господин Президент, нүхэр Президент! Та үшөө КПСС-эй Генеральна секретарь байгаат, [illegible] пролетариадай диктатура, [illegible] Марксистска [illegible] онол болон бодото байдалда [illegible] Та арсаа гэзэшэт. Танай политическэ философиин ямар үзэл бодолнууд социал-демократуудһаа Таниие илгаруулнаб, коммунистһаа бүри үлүүгээр би социал-демократби гэжэ Та өөрыгөө тоолоно гүт, тайлбарилжа үгэхэ аргатай гээшэ гүт?

Харюу: Би өөрыгөө гансашье Коммунис партиин гэшүүн бэшэ, мүн коммунистби гэжэ тоолоноб. Энэмнай бусад социалис хүдэлөөнүүдэй түлөөлэгшэдтэ, тэдэнэй бэдэрэлгэдэ минии хүндэтэйгөөр хандадагые бага болгоногүй. Энээнһээ байтагай, бидэ — нэгэ соёл болбосорол, хоорондоо холбоотой дэлхэй дээрэ ажаһуунабди, өөрынгөө шэлэһэн юумэ бэелүүлнэбди, энээнтэй хамта бүхы соёл болбосоролой туйлалтануудые хэрэглэнэбди гээд мэдэрэлгэ хадаа хубилган шэнэдхэлгэдэ шэнэ эрхэ үгэхэ, социализмын хүсэ шадалые үргэдхэхэ гэжэ шиидэд байхада, энээнтэй хамта манай эрхэ байдалда таарамжатайгаар бусадай дүй дүршэлые хэрэглэхэ ябадал бидэндэ баадхана ха юм. Гол шухалань гэхэдэ, нэгэ түхэл маяг заатагүй баадхаха гү, али һажааха гэжэ оролдодог байһан ушарай социалис үзэл бодолые бэелүүлгэдэ ехэ хохидол ушаруулһан ябадалые бидэ дабтаха ёһогүйбди. Энээнһээ уламжалан, ехэ муу хубилалтанууд гаргагдаа, тэдэмнай үнэтэй сэнтэй байгаа, зарим талаараа социалис үзэл бодолдо өөртэнь ехэ хохидол ушаруулаа гэхэшэ.

Тиигэбэшье эдэ бүгэдые дабажа гарахадаа, хуби заяаной шанга сохилтонуудые үзэхэдөө, манай арад социалис үзэл бодолдоо үнэн сэхэ байһан зандаа үлөө юм. [illegible]

«Рабочая трибуна» газетэ: [illegible]

Харюу: Хэрбээ таанадай анхаралаа хандуулха һаа, [illegible] социалис үзэл бодолдо, хубилган шэнэдхэлгын түлөө [illegible] байдаг байха юм. Ушар иимэһээ би хүдэлмэришэдэй хүдэлөөндэ, хубилган шэнэдхэлгэдэ дүүргэхэ тэрэнэй үүргэдэ айхабтар ехэ удха шанар олгоноб. Мэдээсэл тухай хэлэхэ болоо һаа, би тэдэниие элдэб аргаар абадаг байнаб, гэбэшье нюур нюураараа хөөрэлдэлгые юунһээшье үлүүгээр сэгнэнэб. «Рабочая трибунадашье» баяр баясхалан хүргэнэб. Минии һанахада, тэрэ өөрынгөө нюур шарай бүридүүлжэ байна, тэрээн дотор хүдэлмэришэнэй шэнжэ шанар мэдэрэгдэдэг болоо.

«Паис» газетэ (Испани): Оборонын Совет саашадаа үгы болобо, тэрэнэй уялганууд Президентын Соведтэ дамжуулан үгтөө гэжэ эдэ үдэрнүүдтэ бидэ мэдэбэбди. Оборонын Соведые тарааха шиидхэбэри юундэ үндэһэлэгдэнэб, тэрэ юугээрээ хангакагүйб? Үшөө нэгэ асуудал. Танай эрхэ мэдэлдэ Указуудые гаргаха арга боломжо үгтэнхэй. Указуудые Танай гаргахаар хараалһан, жэшээнь, правительствын программа соо тоологдоһонһоо бүри эрид шууд экономическа хэмжээнүүдые хараалһан, асуудалнуудай список мүнөө дээрэ бии гээшэ гү?

Харюу: Түрүүшын асуудалаар иимэ тайлбари үгэхые хүсэнэб. Гол шухала удхынгаа талаар ушар хэрэг ехэшье хубилнагүй. Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ Оборонын Соведые толгойлдог байгаа. Мүнөө Президентын эрхэ мэдэлдэ Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй, аюулгүй байдалые сахилгын, оборонын асуудалнуудые хүтэлбэрилгэ оробо. Оборонын Соведэй хүдэлмэритэй холбоотой байһан ажал ябуулагшадай горитой хубинь эдэ асуудалнуудые шиидхэхэдэнь хабаадалсажа, өөрынгөө туһаламжа Президентдэ үзүүлжэ үргэлжэлхэ байха гэжэ һананаб. Иигэжэ уг залгамжалга гүйсэд сахигдана ха юм.

Хоёрдохи асуудал тухай хэлэхэ болоо һаа, бидэ нэн түрүүн правительствын дурадхаһан программые гүйсэдхэхэ онол аргые бүри ашаг үрэтэй болгохын тула анхарал оролдолго гаргаха ёһотойбди. Тиигэбэшье правительствын программаар эгээл һүүлэй болзорнуудта бэелүүлэгдэхээр хараалагдаһан олон асуудалнуудые шиидхэлгэ бидэ түргэдхэхэ ушартай болонобди.

Узбегэй телевидени болон радио: Хүндэтэ нүхэр Президент, хэды үдэрэй үнгэрөөд байхада, мартын 21-дэ, гадаадын мусульман олон оронуудта, мүн тэрэшэлэн манай Дунда Азиин республикануудта Навруз гэжэ һайндэр — хабарай, шэнэ жэлэй түрүүшын үдэрэй һайндэр үргэнөөр тэмдэглэгдэхэ юм. Советскэ Союзай түрүүшын Президент өөрынгөө хүдэлмэриин түрүүшын үдэр совет болон гадаадын Зүүн Зүгэй арадуудта ямар үгэнүүдые хэлэхэ байнаб?

Харюу: Зүүн зүгэй арадуудые гүнзэгыгөөр хүндэлэлгын үгэнүүдые. Олон оронуудые хабаадуулдаг энэ региондо олон шухала асуудалнууд бии гэжэ би мэдэнэб. Зүүн зүгэй арадууд нэн түрүүн эб найрамдал, һайн һайхан ажабайдал хүсэнэ гэжэ һананаб. Юуб гэхэдэ, энэ нютаг түбшэн бэшэ байдалтай. Хүнүүдэй хүлеэлгэ ба этигэлынь хүсэлдэхэ байха гэжэ этигэжэ байһанаа элирхэйлхые хүсэнэб.

Энэмнай манай орондошье хабаатай. Тэрээн дотор мүнөө боложо байһан юумэн Дунда Азиин республикануудай хубилалтануудта аша үрэтэйгөөр нүлөөлхэ байха. Ехэ хубилалтанууд тэндэ хэрэгтэй болонхой гэжэ намда һанагдана.

«Призыв» газетэ (Владимир хото): Съездын үедэ хоёр депутат депутадуудай бүридэлһөө гараха тухай мэдүүлээ. Энэ баримта иимэрхүү хүдэлөөнэй бии боложо байһые гэршэлнэ гэжэ Та тоолоногүй гүт, тэрээндэ Та яажа ханданабта?

Харюу: Тэдэнэй нэгэнтэйнь би хөөрэлдөө һэм. Минии һанахада, энэмнай эрьесэгүй хүдэлөөнэй шэнжэтэй үшөө болоогүй гээшэ. Илангаяа Верховно Соведэй бүридэлдэ ородог депутадуудта энэ хабаатай байнэ. Оршон байдал хубилаа, эдэ хүнүүдэй байдал хубилаа, шэнэ эрхэ байдалда тэдэ хүдэлөө, энэмнай тэдээндэ таарана гү гэжэ тэдэ жэшэжэ үзэнэ. Тиибэ ябашье түрүүн найдуулһанаа жэшэжэ үзэхэдөө, бүхы юумэ хэжэ шадахагүй хаб гэжэ заримашуул мэдэрээ. Юрэнхы дээрээ энэмнай болохол ёһоороо болоһон ябадал гэжэ би һананаб. Ямаршье гашуудалта юумэн үгы, депутадуудай бүридэлһөө олоороо гараха ябадал болохогүй гэжэ би хараноб.

ТАСС: Танай амаралтада гарахада, хэн уялгыетнай дүүргэхэ гээшэб?

Харюу: Президент хаанашье байгаа һаа, тэрэ тоодо амаралтадашье байгаа һаа, хүтэлбэрилгээ бэелүүлдэг байха. Зарим юрын хэрэгүүд Президентын Соведэй гэшүүдтэ даалгагдаха ааб даа, гэбэшье нэгэшье гол шухала асуудал Президентгүйгөөр шиидхэгдэхэгүй.

Эм-Би-Си телекомпани (Урда Корей): Хүндэтэ господин Президент, Советскэ Союз болон Урда Корейн хоорондо дипломатическа харилсаануудые саашаданьтогтоолгые Та ямараар сэгнэнэбта?

Харюу: Һайнаар сэгнэнэб.

«Московский комсомолец» газетэ: СССР-һээ республиканууда гараха тухай Хуули абалгаар Верховно Совет хожомдоо гэжэ мүнөө эли болоо. Оршон байдал орёо, ойрын сагта баталан абтаһан хуули ямар бэ даа хэһээлгын шэнжэтэй болохогүй аа гү, энэнэй болохогүйн тула юун хэрэгтэйб?

Харюу: Нэгэдэхеэр, манайда хожомдоһон, эрид шиидэнги бэшэ, хахад хэмжээнүүд гэхэ мэтэ тухай олон үгэ зугаа гарана, ехэл болгоомжотой байха ёһотой, энээн тухай би совет хэблэлдэ хэлэхэ байнаб. Хилын саадахи хэблэлдэ — тэрэнэй өөрынь хэрэг юм бэзэ. Харин би таанадта Президент хадаа, өөрынгөө һанамжа хүсэлэн хэлэхэ аргатайб. Үгэ хэлэхэдээ, манайда олон үгэ зугаа гарана гэжэ хэлээ һэм. Зөөри, Газар тухай Хуулинуудые абахадаа, эрид шиидэнги экономическа реформодо хабаатай юумэн тухай хэлэхэдээ, хожомдоо, хойнотоо гэһэн үгэ зугаа гарадаг. Зүб даа, энээнһээ урид абтаһан һаа дээрэ ха һэн. Харин энээниие таанад урид хээд туршахаяа ягаабта, зүгөөр үшөө мүнөөдэр бидэндэ мэдэсэ, дүй дүршэл дуталдана, ажабайдалай дүй дүршэл нөөсэлнэбди гэжэ мэдэрнэбди. Бидэ подряд, ажахын тоосоо, өөрыгөө хүтэлбэрилгэ, директорнуудые һунгалтада демократи туршаабди гэхэшэлэн. Эдэ бүгэдэ шэнэ түхэл маягууд, тэдэниие хуули болгохын тула, хуули ёһото үндэһэ һуури зохёохын тула нилээд лэ ехэ юумэ хэхэ шухала, пүүд дабһа эдихэ шэнги болоно. Теэд пүүд дабһа эдихэ дуратай хүн олдохошьегүй байха бэзэ. Иимэ эрид эрьелтын үедэ — бидэ мүнөө түүхэтэ эрьелтэ хэжэ, манай обществын түхэл шэнжые хубилгаха хэрэгүүдэй эхи табижа байнабди — ехэ политикада тэбдэжэ, түргэдэжэ болохогүй. Зүгөөр залуушуулда, «Московско комсомолецто» буулта хэжэ, хүлисэжэ болохо байнаб, аха хүнүүдтэ түлхисэ үгэжэ байха гээшэ һайн юм ааб даа. Харин бусадта хэлэхэдээ, хүнэй анхарал яажашье татаха гэһэн үгэнүүдээр дашуурхагүй һэм гэжэ хэлэхэ байнаб.

Гэбэшье тэрээнгүйгөөр хэблэлдэ хүшэр юм бэзэ, тэрэниие уншангүйшье орхижо болохо. Тиимэ гаршагууд хэрэгтэйл гээшэ хаш — текст доторнь юунэй байһаниинь шухала бэшэ, харин гаршаг арга заатагүй байха болоно бшуу. Бидэнэй хэжэ байһан юумые яажа харуулхаб гэжэ бидэ бүгэдэн тон лэ һайнаар бодомжолхо болонобди. Юундэб гэхэдэ, асари ехэ, түүхэтэ, бүхы дэлхэйдэ удха шанартай хэрэг хэжэ байнабди, тэрэ хадаа манай оронойшье, социалис үзэл сурталайшье хуби заяае тодорхойлхо, харин манай ороной үүргэ нүлөөе анхаралдаа абабал, бүхы дэлхэйн оршон байдалда нүлөө үзүүлхэ байха. Ушар тиимэһээ бидэ эрэлхэг зоригтойшье, эрид шиидэнгишье, мүн баһа тэнсүүриень мэдэдэг, болгоомжотойшье байха болонобди. Бидэнэй арада ганса манай орондо 300 миллион хүн зон байна бшуу.

«Политика» газетэ (Югослави): Танай шэнэ бодомжын политика табан жэлэй туршада дэлхэйдэ хубилалтануудые хэхэдэ шухала үүргэтэй томотомо һайн үүсхэлнүүдые гаргажа байна. Блогуудай системэнүүдые сугтаа аюулгүйе хамгаалха эмхеэр һэлгэжэ болохо һэн гэһэн гүнзэгы удхатай һанамжа Та мүнөөдэр хэлэбэт. Иимэ эрид шухала удхатай һанамжын амжалтые тодорхой ямар алхамуудаар хангахаар хараалнабта?

Харюу: Ажабайдал манай ухаан бодолдо, манай бэдэрэлгэдэ, манай политикада түлхисэ үгэнэ. Тодорхойлон хэлэхэдэ, Германиие нэгэдхэхэ гэһэн асуудал бидэниие бодомжолхыемнай баадхана. Немецүүдэй бэелүүлхээр бэлэн байһан үйлэ хэрэгэй эсэстэ асуудал хазагай буруугаар шиидхэгдэжэ, хүсэнүүдэй тэнсүүри эбдэгдэхэнь гү гэһэн асуудал һанаа зобооно. Ушар тиимэһээ бидэ мүнөө миин ганса бодомжолхо бэшэ, бодото байдалда юумэ хэхээр хараалха зэргэтэйбди. Нэн түрүүн мүнөө байһан блогуудые шэнэ удха шанартай болгохо, шэнэ байгууламжануудые бүридхэхэ шухала. Ондоогоор хэлэбэл, нэгэнэйнь уг удхые хубилгаха, шэнэ байгууламжануудые бүридхэлгые дэмжэхэ гэһэн удхатай. Иигэжэ шэнэ системэ бүридхэхэ болоно, тэрэнэй үндэһэн һуури дээрэ Европын аюулгүйн шэнэ байшан бүридүүлэгдэжэ болохо байна. Венэдэ боложо байгаа хөөрэлдөөнүүдэй, Хельсинкидэ болоһон уулзалгын ашаар, нэгэдүүлгын шэнэ алхамуудые хэжэ байхадаа, экономическа, худалдаа наймаанай-экономическа, эрдэм-техникын харилсаануудые зохёон байгуулжа, бидэ бата найдамтай аюулгүй оршондо байдаг болоһон Европо тээшэ дабшахабди. Энэ зураглал юрэ бүдүүн баратаарнь харуулһан ушар болоно гээшэ гү даа, харин имагтал иимэ шэглэлтэйгээр урагшаа дабшахабди гэжэ һананаб.

Азербайджанай телевидени: Президентын хүтэлбэрилдэг гуримай баталан абтаһан ушарһаа НКАО-да президентын хүтэлбэри соносхогдохогүй гү? Хоёрдохинь, СССР-эй Верховно Соведые, союзна республиканудай Верховно Соведүүдые тарааха эрхэтэй гүт?

Харюу: НКАО-гай асуудалаар ба юрэнхыдөө Азербайджанда болон Арменидэ тохёолдоһон ушар байдалаар олон дахин нэмэл, хаамалшье заседанинуудые, үнэн сэдьхэлэй, бэе бэеэ хүндэлһэншье шэнжэтэй, сэхэ хөөрэлдөөнүүдыешье үнгэргэһэнэй дүнгөөр шэнэ шата нээһэн шиидхэбэридэ гараабди. Ондоо юумэн тухай бэшэ, энээн лэ тухай бодомжолхо шухала гэжэ һананаб.

Мүн хоёрдохи асуудал. Минии һанахада, оруулагдаһан хубилалтанууд толилогдоо гээшэ ха. Верховно Соведые тарааха тушаа Президентын онсо эрхэ тон нарин тодоор хэлэгдэнхэй. Палатануудай хоорондохи юрэнхы гуримай хүдэлмэриин эбдэгдэһэн ушарта иимэ хэрэг гаража болохо. Тиихэдэнь Президент Арадай депутадуудай съездын үмэнэ асуудал табижа болохо. Харин өөрөө Верховно Соведые тараажа шадахагүй. Союзна республиканудай Верховно Соведүүдые тарааха тухай хэлэхэ болоо һаа, иимэ ушар байха ёһогүй гэжэ һананаб. Юрэнхы дээрэнь хэлэхэдэ, Президент Конституциие жэншэдгүй сахихаб гэжэ тангаригаа үгөө, харин Конституцинь, илангаяа мүнөө шэнэ союзна договор баталха гэжэ байһан үе сагые анхаралдаа абажа, союзна болон республиканска мэдэлэй асуудалнуудые тон эли тодоор хубаарилгые хараалха зэргэтэй. Энээниие бултадаа тон наринаар сахиха ёһотой..

«Московская правда» газетэ: Танай эдир залуу наһан Москвада үнгэрһэн, Та эндэ университедтэ Герценэй нэрэмжэтэ үйлсэдэ һурадаг байгаат, юридическэ факультет дүүргэһэн байнат. Москва Танай ажабайдалда оронхой, тэндэ Президентээр һунгагдабат. Харин Москвада шиидхэгдэхээр болоһон асуудалнууд олон, ниислэл хото гэһэн статусай үгы байһые бидэ хурсаар мэдэрнэбди. Советскэ Союзай ниислэл Москва тухай Хуули абахын шухала байһан тухай юун гэжэ һананабта, тэрэ Москвагай ерээдүй сагай хүгжэлтэдэ ба бүхы орондомнай ямар удха шанартай байха гээшэб?

Харюу: Һайн даа. Та минии эдир наһанайм жэлнүүдые һануулбат, энэ хододоо аятай байдаг ха юм даа. Би өөрыгөө москвагайхиб гэжэ мэдэрдэг байнаб, эндэ минии хубиин ба ниитэ-политическэ ажабайдалда олон юумэ болоһон байха. Би Москвада дуратайб, москвагайхид болон энэ хото тухай һанаагаа зободогби. Энэ хото юрын бэшэ, Москвада өөртэнь, Московско областьдо хэды миллион хүн зон ажаһуунаб, хэды миллион хүн үдэр бүхэндэ ерэнэ гээшэб — эдэ бүгэдэ асари ехэ, орёо оршон байдал бүридүүлдэг. Ушар тиимэһээ ороной Президент өөрөө тэрэнэй хүгжэлтэдэ анхарал оролдолгоёо зорюулха ёһотой гэжэ тоолоноб. Мүнөө ниислэлэй статус тухай асуудал зүбшэн хэлсэгдэжэ байна, тэрэнэй дүүрэхэдэ, тэрэнь юун байхаб — хуули гү, али ондоо шиидхэбэри байха гү гэжэ харюу үгэжэ болохо. Ямаршье ушарта Москвагай мүнөөдэрэй байдалые ба ерээдүйень бодомжолжо үзэхэ хэрэгтэй. Энэ тон шухала зорилго болоод байна.

«Известия» газетэ: Верховно Соведтэй болон Верховно Соведэй Түрүүлэгшэтэй харилсаануудаа ямар аргаар тогтоохобта? Заседанинуудтань ябадаг байха гүт?

Харюу: Гүйсэдхэхэ засагай болон дээдэ тушаалта нюурай, тэрэнь ороной Президент мүн гээшэ, дээдэ, хуули зохёодог зургаанай хоорондохи харилсаанууд юрэнхы шэнжэтэй, ходо-ходо харилсажа байха. Тиигэбэшье би ехэнхидээ президентскэ соведэй болон Федерациин соведэй хүдэлмэридэ анхаралаа хандуулхаб, мүнөөдэр Верховно Соведэй шэнэ түрүүлэгшые һунгаабди, Верховно Совет саашадаашье хүдэлмэреэ эдэбхижүүлхэ гэжэ найданаб, тэрээнһээ бидэ шухала шиидхэбэринүүдые хүлеэнэбди.

Москвагай радио, гадаадада дамжуулга ба «Интерфакс» албан:

Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ байһан Таанадһаа Президент болоһон Таанадта ямар шэнжэ шанар дамжан ерэхэб, ямарнуудһаань ,хүлисөөрэйт, Та арсаха байнат?

Харюу: Би байһан лэ зандаа үлэхэб. Ехэ олон дурадхалнууд ороно, энэ тушаалда орохоор дэбжүүлэгдээд байхадамни, хэды олон дурадхал, ямар маягтайгаар хэлэгдэнэ һэм гэжэ таанад шагнаһан байнат. Тиигэбэ ябашье би өөрөө байһан зандаа үлэдэг шэнжэ шанартайб гэжэ һенагшаб.

Киодо Цусин агентство (Япон:)

Литвада хабаатай тогтоол мүнөөдэр съезд дээрэ абтаа. Тэрэ шухала асуудалые шиидхэхэ ори ганса харгы зам — Литватай хоёр талын политическэ хөөрэлдөөн гэһэн һанамжада Та ямараар ханданабта? Тиихэдэ үшөө нэгэ асуудал. Президентын хүтэлбэри хэрэгтэй гэжэ Та хэзээнһээ бодомжолжо эхилһэн байна гээшэбта?

Харюу: Литвада болоһон үйлэ хэрэгүүдтэ, энэ республикын засагай дээдын зургаануудай баталан абаһан шиидхэбэринүүдтэ съезд ямараар хандаһаб гэжэ мэдүүлхэ шухала гэжэ бидэ тоолоһон байгаабди. Энээниие бидэнһээ литва арад, манай орон хүлеэнэ гэжэ тоолоо һэмди, тэрээнһээ гадна дайнай һүүлдэхи хүгжэлтын оршондо боложо байгаа бодото хэрэг байһан тула энэ асуудал Европодо ажаһуудаг бүхы зондо хабаатай гэжэ тоологдоо һэн. Зүбшэн хэлсэһэнэй удаа съезд хатуу шанга, эгэршэгүй зориг харуулжа, абтаһан шиидхэбэринүүдыень хуулита бэшэ гэжэ сэгнээд, тэдэнэй бэелүүлгые зогсоогоо, тиихэтэйгээ хамта арад бүхэнэй өөрөө өөрыгөө тодорхойлхо эрхэ батадхаад, энэ республикада ажаһуудаг бүхы хүнүүдэй хуулита эрхэнүүдыень хангаха, ССР Союзай аша туһыень сахин хамгаалха гэһэн даалгабари Президентдэ үгөө. Бидэ хөөрэлдөөнүүдые үнгэргэхээ түхеэрнэгүйбди, харин Литвагай арадтай, тэрэнэй засагай зургаануудай түлөөлэгшэдтэй бидэнэй саашанхи харилсаанууд тушаа хоёр талаһаа хүндэтэйгөөр хүлеэжэ хэлсэхэбди. Энээндэ саг болзор хэрэгтэй гэжэ һананаб, манай холбооое сахин хамгаалха шиидхэбэринүүд олдохо бэзэ гэжэ литва арад болон Союз хүлеэнэ гэжэ һананаб, тиихэдэ союзна шэнэ договорой үндэһэн дээрэ тус бүридэнь таарамжатай федеративна харилсаанууд олдохо байха. Хэрбээ эсэсэй эсэстэ бултадаа дуугаа үргэлгын үндэһөөр Литвада ажаһуудаг арадуудай Советскэ Союзһаа гараха гэжэ шиидээ һаань, Литвагайшье, Советскэ Союзайшье аша туһые бодотоорнь шиидхэхэ олон тоото асуудалнууд зүбшэгдэхэ ёһотой.

«Аль-Мусаввар» журнал (Египет): Эзэмдэн абтаһан араб газарнуудта хилын саанаһаа ерэһэн хүнүүдые түбхинүүлхэ тухай олон мэдүүлгэнүүд хэгдэһэн байна. Танай Хуули гурим анхаралдаа абаа һаа, тохёолдоһон оршон байдалһаа яажа гараха гээшэб?

Харюу: Эдэ асуудалнуудаар бидэ өөрынгөө хуули гуримые уласхоорондын хуули ёһотой таарамжатай болгообди. Энэ оршон байдалые хубилгаа, бидэниие араб оршон тойрондо ямаршье харата һэдэлгэнүүдтэ бү һэжэглэһэй гэжэ би хүсэнэб, гэхэһээ байха бидэ энэшье асуудалда бүхы хүн түрэлтэнэй сэгнэдэг талаһаань, уласхоорондын хуули ёһын талаһаа ханданабди. Эдэ үйлэ хэрэгүүд урданайхида орходоо эршэ түгэсөөр хүгжэхэ, бүри һаяын сагта бүхы юумэ аалин номгоноор үнгэрхэ байха. Эдэ асуудалнуудай бүгэдын анхарал оролдолгодо хабаатай байһан тула тэдээн тушаа зүбшэлсэхэ арга боломжонуудһаа холодоногүйбди. Бэе бэеэ ойлгосолгын, харилсаа холбооной ёһо гуримаар энэ асуудалые зүбөөр сэгнэжэ, таарахаарнь хэмжээ абаха шухала.

«Красная звезда» газетэ: Та Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй Верховно Главнокомандалагша мүн гээшэт. Мүнөө сэрэгэй реформо тухай ходо-ходо хэлсэнэ, энэ ойлгосодо Та юу хараалнабта?

Харюу: Бидэ сэрэгэй шэнэ доктринатай болообди, тэрэниие бэелүүлгэ Зэбсэгтэ Хүсэнүүдые хубилган шэнэдхэхэ эрилтэ табина. Буу зэбсэг хураалгын ябаса иимэ эрилтэ табина. Сэрэгэй реформо болоходоо, мүнөө үе сагта орон дотор, дэлхэй дээрэ тохёолдоһон эрхэ байдалда таарангяар ябуулагдаха зэргэтэй. Харин нэгэ зүйл тон эли тодо: Зэбсэгтэ Хүсэнүүдтэ манай хандаса, энээн тухай мүнөөдэр үшөө дахин хэлээ һэм, хубилшагүй, бидэ офицернүүд болон солдадууд тухай ходо анхарал оролдолго гаргаһаар байхабди. Эндэ мүн баһа шиидхэгдэхээр болоһон асуудалнууд олошороо, тэдэниие мүн лэ баһа шиидхэхээр болоо. Сэрэгэй реформо бэелүүлхэдээ, бидэ мүнөө үе сагай армитай болохо ёһотойбди, тэрэ хоёр гол шухала шэнжэтэй байха зэргэтэй. Мэргэжэлэй талаар тэрэ һайн бэлэдхэлтэй, өөрынгөө мэдэлдэ мүнөө үе сагай хүсэ шадалтай зэбсэгтэй байха ёһотой.

«Руде право» газетэ (Чехословаки): Буштай болохо уулзалгада ямар томо шиидхэбэринүүд абтажа болохоб? Энээн тухай Та өөрынгөө программна мэдүүлгэ дотор хэлэнэ һэнта...

Харюу: Тэндэ нилээд ехэ бүлэг асуудалнууд табигдахаар элиржэ байна. Тэрэ үе сагта стратегическэ зэбсэгүүдые 50 процентээр хороохо тухай асуудал шиидхэхэ хэрэгтэ дүтэлхэ бэзэбди гэжэ найданабди, хоёр талын оролдолгын ашаар хэлсээ баталха үндэһэн һуури табигдаха бэзэ. Европын хэрэгүүдэй ябаса тухай һанамжануудаа андалдаха арга олдохо байха. Минии һанахада, эндэ харилсалгын үргэн арга боломжонууд бии. Европын хэрэгүүдые зүбшэхэ хэрэгтэ США болон Канада заабол хабаадалсаха ёһотой гэжэ бидэ хододоо тоолодог гээшэбди, эндэ ямаршье һэжэглэл байха ёһогүй. США-гай хабаадалга бодото дээрээ тэнсүүри бэдэрхэдэ шухала нүхэсэл болодог гэжэ би бододогби. Урдамнай дээдэ хүтэлбэрилэгшэдэй уулзалга — Хельсинки—2, Европодо эршэтэйгээр боложо байгаа хубилалтанууд ходо-ходо уулзажа, һаналаа андалдахыемнай баадхана. Ушар болгон хэлэхэдэ, мүнөөшье тиимэ юумэн боложо байһаар: телефонооршье хөөрэлдөөнүүд, бэшэгүүдээршье андалдаха ушар гарана.

Химическэ зэбсэг тухай хэлэхэ болоо һаа, эндэ хоёр талаһаа хамтын оролдолгонууд гаргагдана. Тоолон хэлээ һаа, ядерна туршалгануудые болюулха асуудалнуудые нэрлэхэ байнаб, энэ хадаа 1974 ба 1976 онуудай хэлсээнүүдтэ хабаатай; мүн энэ асуудалаар һанамжануудаа андалдаха шухала. Экономикын оршон байдалда харилсаануудаа үргэдхэхэ тухай тон шухала хөөрэлдөөн болохо зэргэтэй. Нютаг нютагуудайшье асуудалнуудые зүбшэхэбди гэжэ һананаб, эдэ асуудалнууд совет-американ уулзалгануудай анхаралда хододоо байдаг гээшэ. Юрэнхы хэлэхэдэ, ехэ удха шанартай хөөрэлдөөнүүд болохо гэжэ тоолоноб.

Саашань корреспондентнүүдэй нэгэнэйнь асуудалда харюусахадаа, М. С. Горбачев хэблэлэй түлөөлэгшэдтэй ходо-ходо уулзажа байхаб гэжэ хэлэбэ. Иигэжэ үгээ үгэһөөрнь сэдьхэлээ ханажа байһан тухайгаа мэдүүлээд, СССР-эй Верховно Соведэй хэблэлэй түбые даагша А. А. Масленников һүүлшын хоёр асуудал үгэхыень журналистнуудта дурадхаба.

«Медицинская газета» Дэлхэйн слонхи оронуудта президентнүүд СПИД-тэй тэмсэхэ правительственнэ комиссинуудые толгойлдог. Энэ гай тодхорой манай орондо зайлуулшагүйгөөр ерэхые, бодомжолжо байха сагай үгы байһые анхаралдаа абажа, тиимэ правительственнэ комиссиие толгойлхоё һананагүй гүт?

Харюу: Тиимэ комисси толгойлхо тухай, сэхэень хэлэхэдэ, бодоогүйб, харин тэрэ асуудал минии анхарал хандуулхые баадхаха ёһо байха гэжэ лаб түхайлнаб.

СССР-эй Гостелерадио: Хэлэһэн үгэ соогоо Хитадай Арадай Республикатай харилсаануудаймнай хүгжэжэ байһаар сэдьхэлээ ханажа байһанаа мэдүүлээд, Владивостогой болон Красноярскын үүсхэлнүүдые манай ороной баримталһаар байһые батадхаа һэнта. Тэрэ һайн эхиндэ үргэлжэлэл олохын ,тэрэ түрүүшын капитал, арга нөөсэнүүдые арьбадхахын тула Алас Дурна зүгтэ, илангаяа КНР-тэй манай харилсаануудта, Танай һанахада, юу хэхэ хэрэгтэйб?

Харюу: Бүри мүнөө КНР-эй премьерэй манай орондо ерэлгэдэ бэлдэлгэ ябажа байна. Энэ хадаа минии Хитад ошохо ерэлһэнэй хойшо хүгжэжэ байгаа харилсаануудта шэнэ түлхисэ болохо гэжэ томо үйлэ хэрэг болохо байна. Бидэ эдэ харилсаануудые үндэрөөр сэгнэнэбди, тэдэниие улам хүгжөөхын тула бүхы юумэ хэхэбди. Арга боломжонуудаймнай ехэ, болохоёо байгаа уулзалгада хэлсэгдэхэ шухала асуудалнууд олон гэжэ һананаб. Энэ хоёр талын харилсаануудаашье, Азиин-Номгон океанай оршондохи байдалдашье хабаатай. Хитадтай манай харилсаанууд тогтууритай байха, саашадаа хүгжэхэ гэжэ этигэнэхэйб.

Пресс-конференцидэ Е. М. Примаков, И. П. Фролов хабаадаба.

(ТАСС).

ЛИТВАГАЙ ССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ 1990 ОНОЙ МАРТЫН 10-12-то АБАҺАН ШИИДХЭБЭРИНҮҮДҺЭЭ УЛАМЖАЛҺАН СССР-эй АРАДАЙ ДЕПУТАДУУДАЙ ЭЭЛЖЭЭТЭ БЭШЭ ГУРБАДАХИ СЪЕЗДЫН

ТОГТООЛ

1990 оной мартын 10—12-то «Литвагай ССР-эй дулдыдангги бэшэ байдалые һэргээхэ», республикын газар дайда дээрэ Литвагай ССР-эй Конституциин ба СССР-эй Конституциин хүсые болюулха тухай Литвагай ССР-эй Верховно Совет соносхоһон байна.

Өөһэдынгөө байдалые өөһэдөө тодорхойлхо конституционно эрхэтэй союзна республика Федерацида ороходоо гү, али тэрээнһээ гарахадаа, энээнһээ уламжалан гараһан политическэ, социально-экономическа, газар дайдын, хуулиин ба бусад асуудалнуудые тоонгүй байха аргагүй.

Литвагай ССР-эй Верховно Соведэй дурдагдаһан шиидхэбэринүүд хуулиин юридическэ хүсэгүй гэжэ Арадай депутадуудай съезд тоолоно.

СССР-эй Конституциин 74-дэхи ба 75-дахи статьянуудай үндэһөөр ССР Союзай бэеэ даанхай байдал ба СССР-эй Конституци, Союзна Совет Социалис Республикадал адли, Литвагай газар дээрэ хүсэндөө байһаар гэжэ СССР-эй Арадай депутадуудай съезд үнэмшэлэн батална.

СССР-эй арадай депутадуудай съезд иигэжэ тогтообо:

1. СССР-эй бүридэлһөө союзна республика бүхэнэй сүлөөтэйгөөр гараха эрхые батадхаха зуураа (СССР-эй Конституциин 72-дохи статья), Советскэ Союзай бүридэлһөө гараха гурим ба хойшолонгүүдые хууляар тогтоохо болотор, Литвагай ССР-эй Верховно Соведэй гансал өөрынгөө талаһаа абаһан, СССР-эй Конституциин 74-дэхи ба 75-дахи статьянуудта зүришэхэ шиидхэбэринүүд үнэнтэ бэшэ болоно гэжэ Съезд тодорхойлно.

2. Тус асуудалаар зохихо шиидхэбэринүүдые баталан абаха болотор Литвада ажаһуудаг хүн бүхэнэй хуулита эрхэнүүдые хамгаалха, Литвагай ССР-эй газар дайда дээрэ СССР-эй, мүн тэрэшэлэн союзна республиканудай эрхэнүүд болон аша туһые сахилгые хангаха тухай СССР-эй Президентдэ, СССР-эй Верховно Соведтэ, СССР-эй Министрнүүдэй Соведтэ даалгаха.

3. Республикын газар дайда дээрэ гүрэн эбдүүлхэгүйн тула Литвагай ССР-эй гүрэнэй засагай болон хүтэлбэриин зургаанууд тухай хэмжээнүүдые абаха зэргэтэй.

1990 оной мартын 15
Москва, Кремль.

СССР-эй ГҮРЭНЭЙ БАНКҺАА

Петродворец хотын ордоной болон паркын ансамблиин зурагтай 5 түхэригэй дурасхаалта монетэ 1990 оной мартын 15-һаа гаргагдажа, хэрэглэгдэжэ эхилхэнь.

Табан түхэригэй дурасхаалта монетэ саган үнгэтэй зэд-никелиин холисоор шудхагдаһан. Тэрэ 35 миллиметр диаметртэй.

Тэрэ нюур ба ара талаһаа захаараа наашаа гараһан гурьбатай байха.

Монетын нюур талада СССР-эй Гүрэнэй герб зурагдаһан, «СССР», «5 түхэриг» ба «1990» гэжэ бэшээтэй.

Монетын ара талада Петровско Ехэ ордон, Самсоной дүрэтэй фонтануудай болон канал тобойгон зурагдаһан, дээгүүрнь «Ехэ ордон», доогуурнь «XVIII—XIX зуун жэл» гэжэн тоонууд (баригдаһан болзоонуудай саг), харин доогуурнь «Петродворец» гэжэ бэшээтэй.

Монетын хажуугаар «5 түхэриг» гэжэ бэшээтэй.

Петродворец хотын ордоной болон паркын ансамблиин зурагтай дурасхаалта монетэ 3 миллион хэһэгээр эрьесэдэ гаргагдаһан, 0,4 миллион хэһэгынь үнэтэ шухаг металлаар шудхагдаһан.

АГУУ ИЛАЛТЫН 45 жэлэй ойдо

ХИНГААНИИЕ ДАБААД...

1945 оной август һара. Манай сэрэгшэд Хингаанай үндэрые дабажа, ехэхэн амжалта туйлажа шадаа һэн. Энэнь дайсадай зүгһөө хүлеэгдээгүй байһан дээрэһээ, манай сэрэгшэдэй илалта туйлалгада нилээд хүнгэржэ үгэхэһөө гадна дайшалхы шадабариин тон ехэ габьяа харуулһан ушар болоһон юм.

Хингаанние дабалгада хабаадалсаһан сэрэгшэ Дабаа Цыденовэй алба хэдэг 209-дэхи дивизидэ «Хингаанай» гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгогдоо һэн. Харин Д. Р. Цыденов гүрэн түрын шагналда түрүүшынхеэ хүртөө бэлэй. Энэнь тус операциин үедэ эрэлхэг габьяа харуулхадань барюулагдаһан «Дайшалхы габьягай түлөө» медаль байгаа.

Удаан хүлеэгдэһэн амгалан байдалай тогтобошье, сэрэгэй албанда хуби заяагаа зорюулхые шиидэһэн юм. Дайшалхы ба политическэ бэлэдхэлдэ амжалта туйлаһанайнгаа түлөө хоёрдохёо «Дайшалхы габьягай түлөө» гэжэ медаляар 1954 ондо, харин 1969 ондо үшөө нэгэ иимэ медаляар шагнагдаһан байна.

Дабаа Ринчинович Цыденов 1926 ондо Хурамхаанай районой Гаарга нютагта түрэһэн юм. Хурамхаанай дунда һургуулида 9-дэхи класста һуража байхадаа, 1944 ондо сэрэгэй албанда татагдаад, Зүүн фронт эльгээгдээ һэн. Иигэжэл юрын сэрэгшэһээ генерал-майор болотороо сэрэгтэ алба хэхэ хуби заяатай байһан байгаа.

Эндэ Дабаа Ринчиновичэй дайшалхы замай үшөө нэгэ ушар дурдаха дуран хүрэнэ. Энэ ушар тэрэл Хингаанние дабаад байһан үедэ болоо һэн.

Лейтенант Щербаков түрүүтэй табан сэрэгшэд тагнуулда эльгээгдэбэ. Тиихэдэ һамна бута сохюулһан дайсадай багаханууд бүлэгүүд гэнтэ добтолго хэжэ, ехэ хохидол ушаруулдаг һэн. Эгээл тиимэ гушаад хүнһөө бүридэһэн дайсадай бүлэг моридто мордонхой танкнуудые усадхадаг дивизион тээшэнь зорижо ябаба. Тагнуулшадые эльгээгээд, амаржа байһан дивизионой сэрэгшэдтэ тэдэнэр гэнтэ добтолжо болохо байгаа. Тиимэһээ тагнуулшад тэдэниие угтажа, байлдаанда орохо гэһэн шиидхэбэри абабад. Бэеэ нюугаад хэбтэһэн манай сэрэгшэд дайсадые нилээд дүтэ болотор табяад, гэнтэ буудажа эхилээ. Дайсад олонхидоо гээжэ эхилхэдээ, иишэ тиишээ таран, сухариха баатай болоо һааб даа. Иигэжэ манай тагнуулшад нүхэдөө гэнтын добтолгоһоо абаржа шадаа бэлэй. Тэдэ тагнуулшадай дунда Дабаа Цыденов байлсаа.

Д. Р. Цыденов удаан хүлеэгдэһэн Илалтын үдэрые Хитад ороной Чифын хотодо угтаһан юм. Алба хэжэ байһан частьнь Шэтын областьдо асарагдаба. Эндэһээл 1950 ондо Улаан-Үдын офицерскэ курсада эльгээгдэжэ, сэрэгэй финансова албанай һургуули гараа һэн. Энэ курс дүүргээд, офицерэй нэрэ зэргэтэй болоо.

1954—1958 онуудта Сэрэгэй Академидэ Москва хотодо һуража гараа. Удаань Прибалтикын сэрэгэй округто эльгээгдээ. Олон жэлдэ Польшын Арадай Республикада албаяа үргэлжэлүүлээ. Д. Р. Цыденов совет-поляк сэрэгшэдэй хоорондо хани харилсаа бэхижүүлһэнэйнгээ түлөө Польшын «Шэн габьягай Алтан Хэрээ» һэн», СССР-эй «Зэбсэгтэ Хүсэнүүдтэ алба хэһэнэй түлөө» III шатын орденуудаар шагнагдаа һэн.

1976 онһоо 1989 ондо наһанайнгаа амаралтада гаратараа Москва хотодо ДОСААФ-ай ЦК-гай управлениин начальнигай албанда байһан юм.

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй 1982 оной февралиин 2-то абтаһан шиидхэбэреэр Цыденов Дабаа Ринчиновичтэ генерал-майор гэжэ нэрэ зэргэ олгогдоо.

Энэ жэлэй Сагаалганай буряад арадаймнай хуулита һайндэр болоод, үргэнөөр тэмдэглэгдэжэ байһан үдэрнүүдтэ Дабаа Ринчинович хани нүхэр Мария Батомункуевнатаяа түрэл нютагаараа айлшалжа, энэ һайндэрлэлгэдэ хабаадалсаба.

— Түрэһэн тоонто Гаарга нютагаараа, Хурамхаанаараа айлшалжа, түрэл гаралнуудаараа, хани нүхэдөөрөө, нютагайнгаа зоноор уулзажа, ехэл баяртайнууд бусахамнай. Сагаалганай һайндэрлэлгын үеэр дайралдажа, бүришье урмашаабди. Улаан-Үдэдэ болоһон Сагаан һарын найр наада хараабди. Минии һанахада, республикын хүтэлбэрилэгшэд арадай энэ ехэ һайндэртэ анхаралаа хандуулнагүй. Арад зоноо амаршалжа, хүн зондоо һайхан үреэлнүүдээ хэлэхэ жэшээтэй байгаа гэжэ адаглаа һэмби,— гэжэ Дабаа Ринчинович һанамжаа хубаалдан һуугаа һэн.

Ринчинов Цыденэй бүлэдэ гурбан хүбүүд, нэгэ басаган байһан юм. Бултанай аха болохо — Дамдин — Баруун фронтдо 1943 ондо баатарай үхэлөөр унаа. Дунда ахань — Хэшэгтэ —1939 онһоо 1945 он болотор Эхэ оронойнгоо зүүн хилэ дээрэ сэрэгтэ ябаа. Илалтын һүүлдэ түрэл нютагаа бусаад, барилгашанаар олон жэлдэ хүдэлөөд, 1978 ондо наһанһаа нүгшөө һэн. Харин Дулгар — эгэшэнь — бүхы наһаараа түрэл колхоздоо хүдэлөөд, пенсидэ гаранхай, Улаан-Үдэдэ байдаг юм.

Иигэжэл Буряадаймнай эрхим хүбүүдэй нэгэн Дабаа Ринчинович Цыденов Эхэ ороноо хамгаалжа, дайн байлдаан соогуур юрын сэрэгшээр ябажа гараад, амгалан байдал сахижа, офицерэй дээдын нэрэ зэргэдэ хүрэтэрөө үнэн сэхээр алба хээ.

Г. ДАГБАЕВ.

Д-Н. Д. ДАМ...

СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй тусхайта пенсионер, 1958 онһоо КПСС-эй гэшүүн Даши-Нима Дамбиевич Дамбаев 62 наһатай боложо ябатараа, удаан саг соо хүндөөр үбшэлһэнэй удаа 1990 оной мартын 17-до наһа бараба.

Д-Н. Д. Дамбаев Түнхэнэй районой Хорлик һууринда таряашанай гэр бүлэдэ 1929 оной августын 15-да түрэһэн юм. Түнхэнэй райондо дунда һургуули дүүргээд, 1947 ондо Совет Армиин зэргэдэ алба хэхээр татагдаа. Тэрэ 1976 он хүрэтэр Совет Армиин зэргэдэ алба хэжэ ябаа. Армида алба хэхэ үедөө Хабаровскын сэрэгэй артиллерийскэ училищи дүүргэһэн байна. Совет Армиин зэргэдэ 26 жэл алба хэхэ зуураа, солдадһаа ракетнэ частиин командирай орлогшо болотороо ургаа. Гэхэ зуура полкын партийна организациин секретаряар һунгагдаһан байна. Д-Н. Д. Дамбаев алба хэхэ үедөө Эхэ орондоо, сэрэгэй тангаригта үнэн сэхэ ябаа. Олон тоото Хүндэлэлэй грамотанууд болон бусад урмашуулганууд тэрэниие гэршэлнэ. Правительствын олон шагналда хүртэһэн, тэрэ тоодо «СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй ветеран» гэһэн медаляар шагнагданхай. Д-Н. Д. Дамбаев армиин зэргэдэ алба хэжэ байха үедөө Эрхүүгэй гүрэнэй университедэй юридическэ факультет заочноор дүүргэһэн юм.

Д-Н. Д. Дамбаев 1975 он-

УЛАСХООРОНОЙ ШЭНЖЭ...

АРГА БОЛОМЖОНУУДЫЕ...

һайн һайхан байдалай түлөө нэтэрүүгээр тэмсэхэ, тиихэдээ мүнөө дээрээ тэсэжэл үзэхэ, бүһэеэ шангаханаар татаад лэ эршэмтэйгээр ажаллаха, шиидхэгдэхээр хараалагдаһан экономическа зорилгонуудые «бүхы арадай хэрэг мүн» гээд идхадаг элдэб зиндаата «теоретигүүд» олохон лэ байһан гээшэ. Гэбэшье ажабайдал гээшэмнай өөрынхеэрээл дабшана. Энээниие һүүлэй үедэ Зүүн Европын гүрэнүүдээр боложо байһан үйлэ хэрэгүүд гэршэлнэ бшуу. Нэгэ партиин захиран зонхилжо байһан ябадал болюулагдажа, урдань «диссидент», «урбагша», «таһардаһан» гэгдэгшэд толгойгоо үргэжэ, засаг түрэдэшье ерэбэ ха юм. Тиин тархи толгой эрьюулһэн сагшье дүүрэжэ, политическэ шэнэ хүсэнүүдэй, тэдэнэй хүтэлбэрилэгшэдэй урда политическэ тэмсэлэй зорилгонуудһаа гадна хүнгэн бэшэ экономическа асуудалнууд табигдаба. Үнгэрһэн жэлэй һүүл багаар болоһон «үнжэгэн», «баархад» болон бусад революциин хүтэлбэрилэгшэдтэ этигэн найдаһан хэдэн арбаад миллион хүн зоной ажаһуудалай асуудалнууд шиидхэгдэхэ ёһотой ха юм.

Урдань Советскэ Союзай үргэн ехэ туһаламжын, мүн СЭВ-эй ажаябуулгын ашаар социалис олонхи оронуудта хүн зоной ажаһуудалай хэмжээн манай оронойхиһоо дээгүүр һааб даа.

Гэбэшье тоо, баримтанууд мүнөө үедэ хубилалтын боложо байһые нюуса нээсэгүйгөөр гэршэлнэ. ЧТК агентствын мэдээсэлэнэй ёһоор, үнгэрһэн жэлдэ Чехословакиин национальна олзо доходой ургалтын хэмжээн 1,1 процентээр доошолуулагдаһан байна. Тиин социалис оронууд сооһоо эгээл амгалан тайбан гэжэ тоологдодог гүрэндэ хүшэрхэн байдал үзэгдэбэ бшуу. Экономикые хэмдэнь оруулхын түлөө абтаха хэмжээнүүдэй удаа 150—500 мянган хүн зон ажалгүй үлэхэнь ха гээд багсаамжалагдана. Венгриин магазинуудта эд бараанай, эдеэ хоолой зүйлнүүдэй сэн дээшэлнэ. Эндэ нэн түрүүн олзо багаар олгошод лэ хохидоно ха юм. Энэ жэлэй эхинһээ мяханай, һүнэй... сэн 32—40 процентээр... Байрын түлөө түлэгдэ... экээн эрид дээшэлэнхэй... мянган хүн ороной эко... баринуудта хэжэ ябаһ... шэнэ мэргэжэлтэй бол... биржэдэ жагсаха баа... Энэ хадаа ороной эко... хубилгажа эхилһэнһээ... мыниин гүрэн мүн лэ... хүндэ хүшэр асуудалну... той болонхой. Олони... нуудые элирүүлхын тү... гэргэгдэһэн асуултану... үгэгшэдэй 60 процентн... галгын асуудалнуудай... һые тэмдэглэһэн байна... эдеэ хоолоор, гэр б... хангаха асуудалда ан... гээд ороной национал... нистр В. Стэнкулеску...

Тиимэһээ мүнөө... асуудалнуудые шиидх... хала зорилгонуудай н... Экономическа талаар... да оролго хүгжэлтын... зонхилолгын үеһөө... мэргэжэлтэд тоолоно... нэ долгиной» хүтэлб... дэмжээд лэ, экономи... шиидхэхэ хэрэгтэ эдэ... ногүй. Сагтаа хада П... ность» ПОРП-той су... орохоёо арсаа һэм ш... хэһэн гэмые бэе дээр... һанаа мэдүүлээ һэмж... бодолые мүнөө Болгар... зүришэлдөөшэ хүсэнү... дэ, алдуу болохогүй...

Хуушан сагай тэхэр... ниинь ойлгосотой. Ка... бултаниие нэгэн адля... һүүлэй арбаад жэлнүү... хүндэ хүшэр байдалд... ропын хүгжэнги арба... ородог байһан Чехос... тон ехэ гээрдэлдэ оро...

ҮГЭ БУЛЯАЛДАЛГА ҮРГЭЛЖ...

Германиин хоёр гүрэниие нэгэдүүлжэ болохо ушар ороной түб хотые шэлэхэ тушаа асуудалда харюу үгэхые баадхаха болоно гээд «Франкфуртер альгемайне» газетэ бэшэнэ. Ушар юуб гэбэл, энэ асуудалаар үгэ буляалдаан эхилэнхэй бшуу. Баруун Германиин түб Рейн мүрэнэй эрье дээрэхи Бонн хотодо мүнөө үедэ тон шуугаатай. Шпрее мүрэнэй эрье дээрэ оршодог Берлин хотые ороной түб болгохо тушаа бодомжолхоор болоо ха гэһэн дурадхал үнгэрһэн жэлэй һүүл багаар Баруун Берлинэй Христианско-демократис нэгэдэлһээ (ХДС-һээ) ФРГ-гэй Бундестагай гэшүүн Йохен Файльке оруулаа бэлэй. Харин тиихэдэнь уданшьегүй ХДС-эй гэшүүн, хотын обер-бургомистр Ханс Даниэльс гээшэ энэ дурадхалда харюу үгэхэдөө иигэжэ мэдүүлээ һэн:— ФРГ-гэй байгаа сагта Бонн энэ ороной түб хото байхашье, байхашье юм.

Түрүүшын үедэ энэ арсалдаан миил дээрэһээ абтаһан, бодото үндэһэ үгы шэнги үзэгдөө бэлэй. Гэбэшье саашадаа эндэ боложо байһан үйлэ хэрэгүүдтэ зарим тэды нүлөөтэй байшаба ха юм. Правительствын захилаар шэнэ объектнүүдые бодхоодог барилгын томо томо фирмэнүүдые хүтэлбэрилэгшэд мүнөө үедэ барилга Бонн хотодо хэхэдэ баринишатай байха гү, али үгы гү гээд марганхай. Гадна гүрэнэй алба хаагшадшье һанаагаа зобонхой. Хамта дээрээ тэдэнэр 30 мянга шахуу болоно ха юм. Бүлэнэртэйнь тоолоо һаа, тус хотодо ажаһуугшадай хахадынь шахуу болохо юм. Хэрбээ правительственна эмхи зургаануудай зөөхэ болоо һаа, тэдэнэр ямар ажалтай болохоб. Үнгэрһэн жэлдэ Бонн хотын байгуулагдаһаар 2000 жэлэй ой тэмдэглэгдээ бэлэй. Тиихэдээ энэ хото хадаа «эгээл залуу түб» болоно гэлсээ һэн. Бонные түб хото гэжэ соносхоһонһоо хойшо дүшэн жэл үнгэрһэн байна бшуу. Теэд лэ энэ ехээр наярһан ойн баярай удаа тус хото мартагдаха, нэгэл провинциальна түб болохонь гээшэ гү гэһэн асуудалнууд гарана. Энээн тушаа үгэ буляалдаан, хэблэлдэ толилогдоһон статьянууд дотор хэлэгдэнэ. Үгэ... гэбэ... сашье алба хаагшад, ... түһ... харин Баруун Герма... лха... тигууд, тэрэ тоодо ф... эркс-... Рихард фон Вайцзекк... һото... Энэ асуудалаар Х. Д... ол... хэдэе, тэрэ ямаршье... дэ... Бонн ороной түб за... тиин... мэдүүлһэн байна. Хар... рилэгшын хараа бод... про... хотын ороной түб бо... лнуу... лые «ниитэ-германи... хото... дээдэ засагай бии бо... анал... хэхэ ёһотой гээд гүр... үүдэ... онсолбо.

Бонн хотын мэрэй... һай... нууд... дентын баримталдаг... һэн... ралданагүй. Эдэнэй х... дээ... гасалга тухай дурда... байгаа. Хотодошье, ... хэбэр... хор энэ асархаяа бай... хү... даан лэ хадаа үгэ бул... үүлх... хараа бодолнуудай ... үгэ... юм. Теэд энэ үгэ б... ха... шье, хүн зониие хаб... со илгарна бшуу. «Не... ор... далые шиидхэхэ хар... н һ... бэ ха юм.

Ороной түб хото ... удай... хотонууд нэрлэгдэнэ. ... вара... хен ба Франкфурт-... энэ... Гадна Берлин Бонн ... т. со... тын үүргые хубаалда... рэ... жануудшье оруулагда... нэг...

Ороной түб хото т... дан... тэй ба ГДР-эй эрхэтэ... үлөө... той хаб гэһэн асууд... лгата... Баруун Германиин с... шье... тут асуулта үнгэргөө... аг... бусадые ахиһан бай... зай... эрхэтэдэй 67, ГДР-эй... илтэ... лэһэн байба. Тэрэнэй... етал... фурт-на-Майне хото... улад... оролсоно. Тус тустаа... анов... ба 4 процент эрхэтэд... тийн...

АЛ...
ВЛАД...

НЮТАГ НЮТАГАЙ һОНИН

ШАЛГАРАГШАДТА ШАН

1989—1990 онуудта подразделени, эмхинүүдэй ажал ябуулга тухай материалнуудые, республикын, районуудай газетэнүүдтэ толилхо, мүн телевидени болон радиогоор дамжуулха тухай харалга-конкурс Буряадай АССР-эй Дотоодын хэрэгүүдэй министерство үнгэрэгшэ жэлдэ соносхоо һэн.

Харалга-конкурсын түрүүшын шатын дүн һаяхана согсологдобо. Районуудай газетэнүүдэй дундаһаа «Улаан Сэлэнгэ», «Северный Байкал», Кабанскын районой «Байкальские огни» газетэнүүд түрүү һууринуудые эзэлбэ. Прибайкалиин районой «Прибайкалец», Хориин, Яруунын районуудай «Шэнэ Үдэ», «Улаан туяа» газетэнүүдэй редакцинууд үнгэрһэн үе соо милициин хүдэлмэрилэгшэд тухай материалнуудые ходо толилжо олондо мэдээсэжэ байгаа гэжэ тэмдэглэгдэбэ.

Конкурсдо түрүүшын һууринуудые эзэлһэн редакциин коллективүүдтэ дипломууд болон мүнгэн шангууд барюулагдаа.

Л. БОРХОНОВ,
СССР-эй Журналистнуудай холбооной гэшүүн.

МЭРГЭЖЭЛТЭД ҺУРАНА

Ороной түрүү ажахынуудай онол аргануудые хүдөө ажахын эрдэм мэдэсэ дээрэ үндэһэлэн хэрэглэхэ талаар агропромышленна комплексын хүтэлбэрилэгшэдэй республиканска һургуули ехэ ажал ябуулдаг. Тиимэһээ хүдөө ажахын мэргэжэлтэд хирэ-хирэ болоод лэ энэ һургуулиин эмхидхэдэг курснуудые гэхэ гү, али һуралсалые дүүргэжэ байха уялгатай. Һаяхана республикын колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэдэй һуралсал боложо дүүрэбэ. «Республикые ажахын тоосоондо оруулха», «Кооперациин асуудалнууд», «Мал ажахыда — арендэ подряд», «Арендэ гуримай тоо бүридхэл ба тоосоон» гэхэ мэтын мүнөө сагай гол шухала темэнүүдые зүбшэн хэлсэһэн байха юм. Агропромсоюзай мэдээжэ мэргэжэлтэд А. А. Ентаевагай, П. М. Вахрушевагай, Е. В. Орловагай, З. Р. Будаевагай элидхэлнүүд шагнагшадта ехэ һонирхогдоо.

Эдэнэр гансал лекци шагнаад байдаггүй, харин республикын түрүү ажахынуудта ошожо, дүй дүршэлтэйнь танилсадаг, һанамжануудаараа хубаалдадаг юм. Һуралсалайнгаа түгэсхэлдэ заншалта болоһон «түхэреэн стол» эмхидхэгдэдэг. Эндээ хүдөө ажахын шухала асуудалнуудые зүбшэн хэлсэдэг олон дурадхалнуудые оруулдаг, зүбшэн хэлсэдэг юм.

Богонёор хэлэхэдэ, тус һургуулиин багшанар, мэргэжэлтэд һуралсалдаа аша туһатайгаар лэ үнгэргэхэеэ оролдодог заншалтай.

Т. НАГАЕВА.

Мартын киноафиша

АЖАБАЙДАЛЫЕ БОДОТООР ХАРУУЛҺАН...

«Арменфильм» киностудида «Белая кость» кинокомеди буулгагдаба. Леонид Загальский, Семен Лившин сценариень бэшэһэн, Рубен Геворкян, Георгий Кеворков гэгшэд найруулан табиһан байна.

Нэгэ жаахан городой мяханай комбинадта элдэб мэхэ гохын аргаар гүрэнэй зөөри хармаанладаг бүлэг бии байба. Милициин хүдэлмэрилэгшэд эдэнэрые бариха гэжэ яһала оролдолго гаргана. Тиинһээр байтарнь милициин хоёр хүдэлмэрилэгшэ гэнтэ һураггүйгөөр үгы болоно. Энээнэй һүүлээр милициин хүдэлмэрилэгшэд мяханай фабрикын коллектив соо өөрынгөө хүниие табиха гэһэн шиидхэбэри абана. Энэ бэлэн бэшэ хүдэлмэри капитан Грант Симонянда даалгагдана.

Һүниин харанхые һамбаашалан, парашюдаар фабрикын газар дээрэ бууна. Зүгөөр фабрикын директор энээниие хаанаһаашьеб дуулаад, «айлшаниие» угтахаар бэлэдхэл хэнэ.

Комедийнэ жанрай арга боломжонуудые хэрэглэжэ авторнууд мүнөө үеын социальна орёо асуудалнуудые шэнжэлнэ. Фильмын гол рольдо мэдээжэ артист Александр Панкратов-Черный наадана. Мүн баһа артистнууд Леонид Саркисов, Анна Элбанян, Сергей Газаров болон бусадай ажалтай танилсаха байнат.

М. Горькиин нэрэмжэтэ киностудида бэлигтэй режиссер Марк Осепьян Эдуард Володарскиин сценараар «Стеклянный лабиринт» гэһэн картина табиба. Авторнууд энэ социально-психологическа драма соогоо ургажа ябаһан үетэн тухай асуудалнуудые дайрана.

Үхибүүд хэхэ юумэ оложо ядаһандаа, һүниндөө зоопарк соо орожо, тэндэхи амитадые зобооно гасаална.

Осепьян тон бэрхээр аали номгон эпизодууд соо шахардуу байдал гаргажа, харагшадай анхарал татадаг, өөрын онсо маягтай режиссер. Энэ бэлигыень тон түрүүн Борис Васильев ажаглаа ха. Урда тээнь тэрэ хоёр «Иванов катер» гэһэн фильм найруулан табиһан байна.

Фильмын гол рольдо, залуушье һаа, бултанда мэдээжэ боложо үрдиһэн актер Олег Фомин наадана. Түрүүшынхиеэ тэрэ «Меня зовут Арлекино» гэһэн фильмдэ наадаа гэжэ кино харагшад мэдэжэ байгаа ёһотой. Мүн энэ фильмдэ актернууд Борис Шувалов, Евгений Титов гэгшэдэй гаргаһан образууд хадуутдамаар. Мэдээжэ артистнууд сооһоо Петр Вельяминов, Геннадий Сайфуллин гэгшэд хабеадаа.

«Машина времени» ансамблиин, тэрэнэй хүтэлбэрилэгшэ Андрей Макаревичэй дуулаһан дуунууд кинокартинын удхада ехэ таарана.

Байгша һарын репертуар соо режиссер Юрий Озеровой «Сталинград» гэһэн кинофильм танай анхарал татаха байха. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда зорюулагдаһан «Освобождение», «Солдаты свободы», «Битва за Москву» гэһэн киносериалай нэмэлтэ болоно. Урдань табигдаха аад, сагай эрхэ байдалаар табигдаагүй байгаа. Режиссер урданайхидаал адляар олон зоной түүхэтэй, хуби заяатай танилсуулна. Нэгэ талаһаа сэрэгэй томо начальнигууд, политигууд—Сталин, Гитлер, Черчилль, тэдэнэй политическэ нааданууд, стратегическэ түсэбүүд. Нүгөө талаһаа фашизмда эсэргүү «Красная капелла» гэһэн эмхи, Балтикын морягууд, зенитчицэ басагад...

Энэ фильм дэлхэйн түүхын асари томо эпизодуудые харуулна. Энэ фильмдэ Мосфильм, США-гай, ЧССР-эй, ГДР-эй киностудинууд хабаадалсаа.

Социально - психологическа жанрта латышска кинематографистнууд ехэ дуратайгаар хандадаг гэжэ мэдээжэ. Энэшье удаа Рижскэ киностудида энэ жанр хэрэглэн режиссер Варис Брасла, А. Колбергын бэшэһэн «В автомашине под утро» гэһэн романай удхаар «О любви говорить не будем» гэһэн фильм буулгаба. Картина соогоо мүнөө үеын залуу гэр бүлэ тухай харуулна.

Бригитта ба Индулис хоёрто урдань юун байгааб? Инаг дуран, гэрлэлгэ, үхибүү түрэлгэ... Удаань байха байра бэдэрнэ. Мүнгөөр дуталдана. Тииһээр Бригитта хүнгэн салингай хойноһоо оро ороһоор, түрмэдэ хаагдашана. Һүүлдэнь юун болоо хаб? Гол рольнуудта актернууд Илза Рудолфа ба Марис Андерсонс наадана.

Залуу литовско режиссер Раймундас Банионисой «Непомню лица твоего» гэһэн фильм түрүүшын инаг дуран тухай хөөрэнэ. Фильмын үйлэнь зүрхэ үбшэн үхибүүдэй санаторидо болоно.

Донатас Банионисой хүбүүн Раймундасай нэрэ 1973 ондо «Пятнадцатая весна» гэһэн фильмдэ, гол роль наадахадань, түрүүшынхеэ дуулдаа юм. 1984 ондо тэрэнэй режиссерско түрүүшын хүдэлмэри «Моя маленькая жена» гэһэн фильм ороной экранууд дээгүүр харуулагдаа һэн. Хоёр жэл болоод 3 серитэй «Шестнадцатилетние» гэһэн телефильм буулгаа һэн.

Шэнэ фильмын гол рольнуудта Вильнюс городой һургуулиин үхибүүд наадаһан байха юм.

Анна Андреевна Ахматовагай түрэһөөр 100 жэлэй ойдо зорюулагдажа «Ленфильм» киностудида «Личное дело Анны Ахматовой» гэһэн уран һайханай публицистическэ фильм буулгагдаба.

Баян документальна материалнууд дээрэ үндэһэлэн, поэтессын ажабайдал, ажал хүдэлмэри тодорхойгоор харуулагдана. Юундэ мэдээжэ режиссер Семен Аранович энэ картиные буулгаба гээшэб? Урдань тэрэ «Летняя поездка к морю», «Рафферти», «Торпедоносцы» гэһэн фильмүүдые табиһан юм. Юундэб гэхэдэ, энэ хүниие ганса хүндэлдэг, шүтэдэг бэшэ, харин урдань героиня тухай үнэн сэхэ үгэ хэлэхэ арга боломжо үгы байгаа бшуу.

Эдир харагшадые «Мария, Мирабела в Транзистории» гэһэн мультипликационно лентэ һонирхуулха ёһотой. Энэмнай хадаа нэгэ хэдэн жэлэй саана манай экранууд дээрэ харуулагдаһан «Мария, Мирабела» гэһэн картинын үргэлжэлэл болоно.

Нэгэ заа томо үхибүүдтэ «Эгрета из слоновой кости» гэһэн румынска кинокартина дурадхагдана. Һургуулиин үхибүүдэй уһан дээгүүр һалаар аяншалһан тухай зохидоор харуулагдана.

Хари гүрэнэй фильмүүдһээ «Влюбленный мужчина» гэһэн французска лентые дурадханабди. Эндэ һая кинодо буулгагдажа эхилжэ байһан актриса ба мэдээжэ актер хоёрой кинодо наадажа байха үедөө дурлалсаһан тухай хөөрэгдэнэ. Гол рольнуудта Грета Скаччи, Питер Койот, Клаудиа Кардинале болон бусад наадана.

Итальянска кинематографистнууд Джино Вассогой романаар буулгагдаһан «Говори смело» гэһэн картина дурадхана. Эндэ 14-тэй Винченциногой

ажал бэдэржэ ябатараа, наркотик худалдадаг мафиин занғада ороһон тухай харуулагдана.

Мүн лэ энэ һарада Индиин кинематографистнуудай бүтээлнүүдые хаража шадаха байнат.

В. ПАБЛОВА,
республикын киновидеонэгэдэлэй ахамад редактор.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: «О любви говорить не будем», «Белая кость» гэһэн фильмүүдһээ хэһэгүүд.

ПРАВДА БУРЯТИИ
Мүнөөдэрэй номерто

КПСС-эй Центральна Комитедэй Пленум Москвада хүдэлмэриеэ дүүргээ гэжэ мэдээсэгдээ һэн. КПСС-эй Уставай проект болон зүбшэхэ зүйлэй бусад асуудалнууд Пленум дээрэ харагдажа үзэгдэһэн байна. КПСС-эй XXVIII съездые зарлаха болзор, парти дотор тоосоото-һунгалтын кампани үнгэргэхэ, съездын делегадуудые һунгаха гурим тухай тогтоолнууд баталагдан абтаһан байна. КПСС-эй Уставай проектые зүбшэн хэлсэлгын үедэ ороһон дурадхалнууд болон һанамжануудтай тааралдуулха гэжэ редакционно комиссида, КПСС-эй ЦК-гай Политбюродо даалгаа. Мүн лэ Россин партийна конференци үнгэргэхэ тухай шиидхэбэри абтаа, КПСС-эй Түбэй шалгалтын комиссиин дүримэй проект дэмжэгдээ.

Пленум дээрэ М. С. Горбачев түгэсхэлэй үгэ хэлэһэн байна. Газетын мүнөөдэрэй номерой 1, 2, 3-дахи хуудаһануудта Пленумэй тоосоон, М. С. Горбачевой түгэсхэлэй үгэ ниитэлэгдээ.

Редактор
Р. Б. ГАРМАЕВ.

Сэнхир экран

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.35—Мультфильм. 9.45—«После дуэли»—фильм-зүжэг. 12.05—Хүгжэмтэ дамжуулга. 12.25—Хүүгэдтэ зорюулагдаһан дамжуулга. 13.25—Соносхолнууд, мэдээсэлнүүд. 13.30 — Время. 14.00—«Этот прекрасный зрелый возраст»—уран һайханай фильм (Болгари). 15.10 —Баримтата фильм. 15.30 —«Чародей танца»—фильм-концерт. 16.20—Василий Шукшин тухай баримтата фильм. 17.15 —П. И. Чайковскиин «Щелкунчик» баледһээ хэһэгүүдые хүүгэдэй «Алмазы Якутии» ансамбль гүйсэдхэхэ. 17.45—Норильскда хангалгын алба эмхид хэлгэ тухай баримтата фильм. 18.10—Финляндиин телевидениин программа. 18.45—«Таанад энээниие хэжэ шадахат». 19.30—Время. 20.00 — Фильм-концерт. 20.15—Р. Солнцев. «Трое на красном ковре» — зүжэг. 3-дахи уулзалга. 21.30 —Фестивалиин шэнжэнүүд. 22.00—Время. 22.30—Шухала асуудалаар хөөрэлдөөн. 22.40 —«Во бору брусника»—уран һайханай фильм. 1-дэхи сери. 24.00—Гадаадын орондо ажаһуудаг ородуудай соёл.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15 — Киножурнал. 9.35, 10.35—Физикэ. 11-дэхи класс. 10.05, 11.05—Франуз хэлэн. 11.35, 12.35—Географи. 7-дохи класс. 12.05 — Гэрэй академи. 13.05—«Сердце Бонивура» — уран һайханай фильм. 1-дэхи сери. УЛААН-ҮДЭ. 17.00 — Киножурнал. 17.10—В. И. Ленинэй түрэһөөр 120 жэлдэ. «В начале века» —уран һайханай фильм. 18.30 Байгал. 18.50 — «Харилсаан». 19.30—СССР-эй хилын харуулай сэрэгүүдэй жэшээтэ оркестрэй концерт. 20.30—Шэнэ һонин. (буряадаар). МОСКВА. 20.45—«Без дублей»—баримтата фильм. 21.15—«Амгалан нойрсогты, багашуул!» 21.30—СССР-эй Верховно Соведэй сесси дээрэ.

Кино, театрнуудта

Театр оперы и балета
Вечер романсов П. И. Чайковского — в 19.
«Дружба»
«Кошка, которая гуляла сама по себе»— в 9-50, «Налево от лифта, Кингсайз»— в 11-20, 14-30, 18, 21-10.
«Родина»
«Стеклянный лабиринт»— в 10, 12, 14, 16, 18-10, 20, 21-50.
«Прогресс»
Красный зал —«Дом на Кэролл Стрит, вилла «Орхидея»— в 9-30, 13-20, 17-10, «Белая кость» — в 21. Зеленый зал — «В джазе только девушки»— в 10, 18.10, «Это безумный, безумный, безумный, безумный мир» — в 12, 15, 20-20.
«Эрдэм»
Мультфильмы — в 9-40, 14-10, «Зита и Гита» (2 серии)— в 11-20, 15-40, 18-20, 20-50.
«Октябрь»
Сборник мультфильмов—в 9-50, 14, «Мистер Индия» (2 серии) — в 11-20, 15-30, 20-20, «О любви говорить не будем»— в 18.
«Восток»
«Белый флюгер»— в 15-30, «Интердевочка»— в 18, 21.
«Байкал»
«Жизнь по лимиту»— в 18-30, 20-30.

НАШ АДРЕС:
670000, УЛАН-УДЭ
ул. Каландаришвили, 23.

Телефоны редакции: редактор—2-50-96, приемная —2-54-54, зам. редактора —2-68-08, зам. редактора —2-62-62, отв. секретарь —2-50-52, секретариат —2-66-76; отделы: партийной жизни и пропаганды —2-60-91, 2-56-23; промышленности и строительства—2-61-35, агропромышленный—2-64-36, 2-63-86; советского строительства и быта—2-69-58; культуры и школ—2-60-21, 2-57-63; информации —2-34-05; переводов —2-54-93; писем и селькоров — 2-67-81; корректорская —2-33-67; выпускающие —2-35-95; собственные корреспонденты: п. Баргузин —91-1-44, г. Северобайкальск — 35-73, п. Хоринск —55-6-99, г. Закаменск —31-61, п. Кырен —91-9-79. п. Агинское—3-40-69. Директор издательства—2-37-32, бухгалтерия —2-33-77, вахта —2-56-62.

Газета выходит 300 раз в год. Объем 2 п. л. Индекс подписки газеты 50901.

Газета отпечатана ...канской типографией издата Бурятской АССР ...ректор 2-40-45. Н-03390. Зак. № 65.